313news

"QƏDİR-XUM"

HƏDİSİNİN İMAM ƏLİNİ عليه السلام SEVMƏKLƏ BAĞLI OLDUĞU ŞÜBHƏSİNƏ CAVAB.

(Doktor Seyyid Cəsim Musəvinin
"Şübhələrin Kəşfi" kitabından)

“Qədir-Xum” hədisinin İmam Əlini (ə) sevməklə bağlı olduğu şübhəsinə cavab

(Doktor Seyyid Casim Musəvi nin “Şübhələrin Kəşfi” kitabından)

313news.net

Layihə rəhbəri: 313news.net

Hörmətli oxucu! Oxudunuz bu kiçik həcmli kitab Doktor Seyyid Casim Musəvinin vəhabi İhsan İlahi Zahirin "Şiə və Əhlibeyt" adlı kitabına cavab olaraq yazdığı "Şübhələrin kəşfi" adlı kitabının III cildindən bir hissədir. Doktor Seyyid Casim Musəvi yalan və saxtakarlıqlarla dolu bu kitaba III cilddən ibarət "Kəşfun Şubahat" (Şübhələrin kəşfi) adlı rədiyyə kitabı yazmışdır. Kitabın hər üç cildi 313news.net tərəfindən ana dilimizə tərcümə olunmuş, kitab saytın KİTABXANA bölməsinə yerləşdirilmişdir.

MÜNDƏRİCAT

"Qədir-Xum" hədisinin İmam Əlini (ə) sevməklə bağlı olduğu iddiasının müzakirəsi 1
Birinci müzakirə..... 1
İkinci müzakirə 8
Üçüncü müzakirə 14
Dördüncü müzakirə..... 35
Beşinci müzakirə..... 36

“Qədir-Xum” hədisinin İmam Əlini (ə) sevməklə bağlı olduğu iddiasının müzakirəsi

Bu iddiaya bir neçə cavab verilmişdir. Onlardan bəzilərinə müxtəsər şəkildə nəzər salaq:

Birinci müzakirə

İbn Kəsir və Beyhəqinin qeyd etdikləri səbəblərlə Qədir-Xum hadisəsi və orada söylənən “mövla” kəlməsi ilə “dost” mənasının arasında tək bir bağlılığın olması vacib deyil. Belə ki, Peyğəmbərin (s) məqsədinin həm bu şikayətləri aradan qaldırmaq, həm də onun imamət və xilafətini bəyanı etmək olmasında heç bir maneə yoxdur.

Peyğəmbərin (s) yalnız şikayətlər səbəbindən *“Mən kimin mövlasıyamsa Əli də onun mövlasıdır”* deməsi bu kəlmələri təkcə dostluq mənasına daşımır. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, Peyğəmbərin (s) İmam Əliyə (ə) qarşı dostluq və məhəbbəti Qədir-Xum hadisəsindən əvvəl də məlum idi, səhabələr və müsəlmanlar da bundan xəbərdar idilər. Peyğəmbər (s) bunu tam aydın şəkildə açıqlamış, Xeybər fəthində buyurduğu kimi: *“...Allah və rəsulu onu, o da Allahı və rəsulunu sevir”* deyə bəyan etmişdi. Bu sevgi səbəbindən səhabələr ona qibtə edirdilər.

Buxari “Səhih”də Sələmə ibn Əkvə yolu ilə rəvayət edir: *“Xeybər savaşı günü Əli (r) Peyğəmbərin (s) ordusundan geridə qalmışdı. Həmin gün gözlərində ağrı var idi. “Mən geridə qaldım” deyərək yola çıxdı və Peyğəmbərə (s) yetişdi. Xeybərin fəth ediləcəyi günün gecəsi idi. Peyğəmbər (s) buyurdu: “Sabah bayrağı elə bir şəxsə verəcəyəm ki (və ya dedi: elə bir şəxs götürəcək ki), Allah və rəsulu onu sevir (və ya belə buyurdu: Allahı və rəsulunu sevir). Allah ona fəthi nəsib edəcək”. Gözləri ağrıdığından bu*

şəxsin Əli olacağına ümid etmirdik. Dedilər: "Həmin şəxs Əlidir". Peyğəmbər (s) bayrağı ona verdi və o, Xeybəri fəth etdi".[1]

Həmçinin Buxari "Səhih"ində Əbu Hazib yolu ilə Səhldən rəvayət edir: *"Peyğəmbər (s) Xeybər savaşı günü buyurdu: "Sabah bayrağı elə bir şəxsə verəcəyəm ki, Allah onun əli ilə fəth nəsib edəcək. O, Allahı və rəsulunu, Allah və rəsulu da onu sevir".*

Camaat gecəni bayrağın kimə veriləcəyi fikri ilə keçirdi. Onların hamısı həmin şəxsin özləri olmasını istəyirdilər.

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Əli haradadır?" Onun gözlərindən narahatlığı olduğu deyildi. Peyğəmbər (s) onun gözlərinə tüpürdü və dua etdi. Gözündəki narahatlıq aradan getdi, sanki, heç bir ağrısı olmamışdı. Ardınca bayrağı ona verdi".[2]

Buxarinin kitabında yer verdiyi *"O, Allahı və rəsulunu, Allah və rəsulu da onu sevir"* hədisini hələ Qədir-Xum hadisəsindən illər öncə bütün müsəlmanlar eşitmiş və əzbərləmişdilər. Belə ki:

A. Peyğəmbər (s) İmam Əli (ə) üçün bu üstün fəziləti Xeybər savaşında söyləmişdir. Həmin savaşda bütün səhabələr və müsəlmanlar iştirak edirdilər. Bu hadisə Xeybərin fəthi üçün iki ardıcıl uğursuz hücumdan sonra baş vermişdi. Səhih yollarla nəql edilmiş digər rəvayətlər buna dəlalət edir.

B. Peyğəmbər (s) İmam Əlinin (ə) bu üstünlüyünü bəyan etməzdən əvvəl müxtəsər olaraq bayrağı sabah Allahı və rəsulunu sevən, Allah və rəsulunun da onu sevdiyi bir şəxsə verəcəyini bildirir. Bu vəsfi ümumi olaraq orada iştirak edən hər bir müsəlmana şamil etmək mümkün idi. Ona görə də hər biri bayrağın özünə verilməsini arzulayırdı. Peyğəmbər

---

[1] Səhih, Buxari, c. 3, s. 1086, hədis 2812, "Peyğəmbərin (s) bayrağı haqqında deyilənlər" babı; s. 1357, hədis 3499, "Əli ibn Əbu Talib Qüreyşi Haşimi Əbülhəsənin (r) fəzilətləri" babı.

[2] Səhih, Buxari, c. 3, s. 1096, hədis 2847; s. 1357, hədis 3498, "Əli ibn Əbu Talib Qüreyşi Haşimi Əbülhəsənin (r) fəzilətləri" babı

(s) həmin müxtəsər müqəddimədən sonra İmam Əlinin (ə) həmin fəzilətini bəyan edir. Bunu Müslim "Səhih"ində Səd ibn Əbu Vəqqas yolu ilə belə nəql edir: *"Xeybər savaşı günü Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: "Bayrağı elə bir şəxsə verəcəyəm ki, o, Allahı və rəsulunu, Allah və rəsulu da onu sevir". Biz bayrağa tərəf can atırdıq. Peyğəmbər (s) "Əlini yanıma çağırın" deyə buyurdu. Onu gətirdilər, gözlərində ağrısı var idi. Peyğəmbər (s) onun gözlərinə tüpürdü, bayrağı ona verdi və Allah onun əli ilə fəthi bəxş etdi.* ***"De: "Gəlin biz də oğlanlarımızı, siz də oğlanlarınızı; biz də qadınlarımızı,.."*** *ayəsi nazil olduqda Peyğəmbər (s) Əlini, Fatiməni, Həsəni və Hüseyni çağırıb buyurdu: "İlahi, mənim əhlim (ailəm) bunlardır".*[3]

Həmçinin Əbu Hüreyrə yolu ilə nəql edir: *"Ömər ibn Xəttab dedi: "Rəhbərliyi sevmirəm, ancaq həmin gün onu (bayrağın mənə verilməsini) arzulayırdım. Çağırılmaq üçün boylanırdım. Peyğəmbər (s) isə Əli ibn Əbu Talibi çağırıb bayrağı ona verdi".*[4]

Bütün bunlar göstərir ki, Peyğəmbər (s) İmam Əli (ə) barədəki bu sözləri hər bir səhabə və müsəlmanın eşidib dərk etməsinə və anlamasına xüsusi diqqət yetirmişdir.

Bu məsələlər bir daha aydın şəkildə *"...o, Allahı və rəsulunu, Allah və rəsulu da onu sevir"* sözü ilə Allah və Peyğəmbərin (s) məhəbbət və dostluğunun Qədir-Xumdan əvvəl də İmam Əli (ə) üçün təsdiqləndiyinə dəlalət edir. Səhabələr və müsəlmanlar bunu bilir və ona qibtə edirdilər. Necə ki, bunu Müslim "Səhih"də Səd ibn Əbu Vəqqasa istinad edilən hədisdə qeyd edib: *"Müaviyə ibn Əbu Süfyan Səd ibn Əbu Vəqqasa Əlini söyməyi əmr edib dedi: "Əbu Turabı söyməyə sənə nə mane olur?" Səd dedi: "Peyğəmbərin (s) onun barəsində söylədiyi üç şeyə görə onu əsla söymərəm. Əgər onlardan biri məndə olsaydı, bu mənə qırmızı dəvələrə sahib olmaqdan daha sevimli olardı. Peyğəmbər (s) savaşlardan birinə yola*

[3] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1433, hədis 1807, "Zi Qərəd və digər savaşlar" babı

[4] Səhih, Müslim, c. 4, s. 1871, hədis 2405, "Əli ibn Əbu Talibin (r) fəzilətləri" babı

düşərkən onu öz yerinə təyin etmişdi. Əli demişdi: "Ya Peyğəmbər, məni qadın və uşaqlarla birlikdə qoyub gedirsən?" Peyğəmbər (s) isə cavabında ona buyurmuşdu: "Mənə Harunun Musaya olan nisbətində olmağına razı deyilsənmi? Yalnız məndən sonra peyğəmbərlik yoxdur".

Xeybər savaşı günü isə belə buyurduğunu eşitdim: "Bayrağı elə bir şəxsə verəcəyəm ki, o, Allahı və rəsulunu, Allah və rəsulu da onu sevir". Biz bayrağı almaq üçün boynumuzu uzadırdıq. Peyğəmbər (s) isə Əlini çağırmalarını buyurdu. Əlini gətirdilər, onun gözlərində ağrı var idi. Peyğəmbər (s) onun gözlərinə tüpürüb bayrağı ona verdi və Allah fəthi nəsib etdi.

"De: "Gəlin biz də oğlanlarımızı, siz də oğlanlarınızı; biz də qadınlarımızı,.." *ayəsi nazil olduqda Peyğəmbər (s) Əlini, Fatiməni, Həsəni və Hüseyni çağırıb buyurdu: "İlahi, mənim əhlim (ailəm) bunlardır".*[5]

"Qədir-Xum" və "Bayraq" hədislərinə insaf gözü ilə baxanlar onların eyni tərzdə olmadıqlarını, hər birinin özünəməxsus məna daşıdığını görəcəklər. Birinci hədis Peyğəmbərdən (s) sonra İmam Əlinin (ə) vilayət, imamət və xilafətini isbatlayırsa, ikinci hədis Allah və Rəsulunun İmam Əliyə (ə) qarşı olan məhəbbətlərini, İmamın (ə) isə onlara olan xalis itaətini sübuta yetirir.

Hətta "Bayraq" hədisi də *"Bayrağı elə bir şəxsə verəcəyəm"* sözləri ilə İmam Əlinin (ə) imamətinə dəlalət edir. Ömər ibn Xəttabın həmin vaxtlarla bağlı dediyi *"Rəhbərliyi sevmirəm, ancaq həmin gün onu (bayrağın mənə verilməsini) arzulayırdım",* eləcə də: *"Çağırılmaq üçün boylanırdım"* sözləri bunu təsdiqləməkdədir.

Peyğəmbərin (s) Xeybər günü hədisdə qeyd edilən xüsusi diqqətlə rəhbərliyi İmam Əliyə (ə) verməsi bir daha onun imamətinə dəlalət edir. Peyğəmbər (s) onun imamətinin bəyanı və ondan başqalarının iddiasının rəddi üçün nəzəri dəlillərlə bərabər əməli cəhətləri də bir yerə toplayır:

---

[5] Səhih, Müslim, c. 4, s. 1870, hədis 2404, "Əli ibn Əbu Talibin (r) fəzilətləri" babı

Nəzəri dəlil: Bu, Allahın və rəsulunun onu, onun da Allahı və rəsulunu sevməsidir. Bu sifət heç bir müsəlmana deyil, yalnız İmam Əliyə (ə) məxsusdur. İbn Həcər "İmam Əlinin Buxarinin "Səhih"indəki fəzilətləri" babında deyir: *"Bu babda yeddi hədis var. Onlardan birincisi Səhl ibn Sədin Xeybərin fəthi barədə hədisidir. Onun şərhi "Qəzvələr" bölümündə qeyd ediləcək. İkincisi Sələmə ibn Əkvənin eyni mənada olan hədisidir ki, onun da şərhinə həmin bölümdə toxunacağıq.*

Bu iki hədisdə Əli barədəki "Allah və rəsulu onu, o da Allahı və rəsulunu sevir" sözü ilə Peyğəmbər (s) bu məhəbbətin varlığının həqiqətini bildirir. Belə ki, bütün müsəlmanlar Allahı və rəsulunu sevməkdə Əli ilə eynidirlər. Həmin sözdə Uca Allahın bu sözünə eyham var: ***"De: "Əgər siz Allahı sevirsinizsə, mənim ardımca gəlin ki, Allah da sizi sevsin..."***[6] *Sanki, (s) bu sözlər Əlinin Peyğəmbərin ardınca tam şəkildə getdiyinə işarə edərək onu Allah məhəbbətinin məzhəri olaraq vəsf edir. Ona görə də Əlini sevmək imanın, ona nifrət bəsləmək isə münafiqliyin əlaməti sayılır. Necə ki, Müslim Əlinin özündən nəql edib: "Toxumu yarıb məxluqları yaradana and olsun, Peyğəmbər (s) mənə xəbər verib ki, məni yalnız mömin sevər və ancaq münafiq mənə nifrət bəsləyər". Buna Əhmədin Ümmü Sələmə sənədilə nəql etdiyi hədis də şahidlik edir".*[7]

Əməli cəhətinə gəldikdə, onun üstünlüyü ümmətə rəhbərlik üçün hazırlanmasında və buna layiq olmasında idi. Ona görə də Uca Allah başqasının deyil, məhz onun əli ilə Xeybəri fəth etdirdi. İmam Əlinin (ə) xəlifəliyi dövründə baş qaldırmış üsyan və problemlərin səbəbi də ümmətin vəziyyətindən qaynaqlanırdı. Necə ki, ümmətlərə göndərilmiş peyğəmbərlər (ə) mübarək dəvətləri qarşılığına eyni hallarla üzləşmişdilər. Şübhə yoxdur ki, peyğəmbərlər (ə) ümmətə rəhbərlik üçün bütün dini və dünyəvi keyfiyyətlərə sahib idilər. Lakin buna baxmayaraq,

---

[6] Ali-İmran, 31

[7] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 7, s. 57-58

onların böyük uğursuzluqlara düçar olduqlarını, bəzilərinin isə ümmətinin məhvi üçün Allaha dua etməyə məcbur qaldıqlarını müşahidə edirik. Onların duaları qəbul olmuş və ümmətləri zülm etdiklərinə görə həlak olmuşdular. Həmçinin İmamın (ə) xəlifəliyi dövründə qarşılaşdığı problemlər də bu qəbildəndir. Onun ilk və son səbəbi ümmətin bir hissəsinin vəziyyəti idi. Əgər ümmət bütünlüklə ona itaət etsəydi, Xeybərdə olduğu kimi, Allah onun mübarək əli ilə ümmətə dünya və axirətdə fəthi nəsib edəcəkdi.

Bəziləri bu iki məsələ barədə mübahisə edib, həmin sifətin təkcə İmama (ə) deyil, bütün möminlərə məxsus olduğunu düşünüblər. İbn Həzm deyir: *"Bu sifət hər bir müsəlman və fəzilətli şəxs üçün təsdiqlənir".*[8]

Bəziləri isə əməli cəhətdən İmam (ə) üçün burada heç də rəhbərlik keyfiyyətinin vurğulanmadığını deyirlər.

Bunlar yanlış və puç düşüncələrdir ki, hədisdən əl götürməyə səbəb ola bilməz. Belə ki, hədisin sənədi güclü, dəlaləti isə açıqdır. Sənədində heç bir şübhə yoxdur. Necə də olmasın, şiə mənbələri bir kənara dursun, Əhli-Sünnənin altı səhih kitabında müxtəlif kəlmələrlə nəql edilib.

Onun dəlaləti də Möminlərin əmiri Əlinin (ə) fəzilətini isbatlamaq üçün olduqca aydındır. Belə ki, orada iştirak edən bütün səhabələr bu xüsusiyyətdən xali idilər. Həmin səhabələrin arasında birinci, ikinci və üçüncü xəlifə də var idi.

Səhabələr bu əzəmətli məqam və ali dərəcənin özlərinə bəxş olunmaq arzusu ilə gecələdilər. Bunu Buxari və Müslimin, eləcə də "Sünən" və "Müsnəd" sahiblərinin nəql etdikləri rəvayətlərdə də görürük. Buxarinin rəvayətində deyilir: *"...Camaat gecəni bayrağın kimə veriləcəyi fikri ilə keçirdi. Onların hamısı həmin şəxsin özləri olmasını istəyirdilər".*[9] Başqa bir yerdə isə yazır: *"...Camaat gecəni bayrağın kimə veriləcəyi barədə*

---

[8] əl-Fasl, İbn Həzm, c. 4, s. 243

[9] Səhih, Buxari, c. 3, s. 1096, hədis 2847

müzakirə ilə (səs-küylə) keçirdi. Səhər açıldıqda isə hamısı Peyğəmbərin (s) yanına qaçaraq bayrağın özünə veriləcəyinə ümid etdi".[10] Müslimin Səddən nəql etdiyi rəvayətdə isə deyilir: *"Boynumuzu ona tərəf uzadırdıq".*[11]

Əbu Hüreyrənin yuxarıdakı rəvayətində qeyd olunur: *"Ömər ibn Xəttab dedi: "Rəhbərliyi sevmirəm, ancaq həmin gün onu (bayrağın mənə verilməsini) arzulayırdım. Çağırılmaq üçün boylanırdım..."*[12]

Hədisdə qeyd olunan bu və digər bənzəri kəlmələr səhabələrin Peyğəmbərin (s) bu sözlərində yalnız böyük pay sahibi şəxsin əldə edə biləcəyi əzəmətli bir fəzilətin olduğunu anladıqlarını göstərir. Bu fəziləti əldə etmək üçün Ömər ibn Xəttab can ataraq boylanmış, həmin gün rəhbər olmağı arzulamışdı. Çünki həmin gün rəhbərlik Allahın və Peyğəmbərinin (s) sevgisi olan uca bir məqamla bərabər idi.

Səd ibn Əbu Vəqqasın Müaviyənin əmrini rədd edərək İmam Əlini (ə) söyməkdən boyun qaçırdığını yuxarıda qeyd etdik. Müaviyə ona demişdi: *"Əbu Turabı söyməyə sənə nə mane olur?" Səd dedi: "Peyğəmbərin (s) onun barəsində söylədiyi üç şeyə görə onu əsla söymərəm. Əgər onlardan biri məndə olsaydı, bu mənə qırmızı dəvələrə*[13] *sahib olmaqdan daha sevimli olardı".*[14]

Bu üç fəzilətin arasında "Bayraq" hədisini də qeyd etdi. Bu isə "Bayraq" hədisindən əshabın arzuladığı fəzilətlərin İmam Əli (ə) üçün təsdiqləndiyini Sədin də başa düşdüyünü göstərir. Onun fikrinə görə, belə bir fəzilətin qırmızı dəvələrlə müqayisə edilməsi mümkün deyil. Qırmızı dəvələr isə dünya mal-dövləti və sərvət mənasını verir.

---

[10] Səhih, Buxari, c. 3, s. 1357, hədis 3498; c. 4, s. 1542, hədis 3973. Bu kəlmələri Müslim də öz "Səhih"ində qeyd edib: c. 4, s. 1872, hədis 2406. "Əli ibn Əbu Talibin (r) fəzilətləri" babı

[11] Səhih, Müslim, c. 4, s. 1870, hədis 2404, "Əli ibn Əbu Talibin (r) fəzilətləri" babı

[12] Səhih, Müslim, c. 4, s. 1871, hədis 2405, "Əli ibn Əbu Talibin (r) fəzilətləri" babı

[13] Ərəblərin nəzərində bu, ən üstün maddi nemətdir.

[14] Səhih, Müslim, c. 4, s. 1870, hədis 2404, "Əli ibn Əbu Talibin (r) fəzilətləri" babı

Əgər səhabələr "Bayraq" hədisindən belə bir ali məqamı anlayırlarsa, İbn Həzm və onun kimilərin qeyd etdiklərinə əhəmiyyət vermək yersizdir.

İkinci müzakirə

"Məgər mən möminlərə öz canlarından üstün deyiləmmi?" sualı da Peyğəmbərin (s) *"Mən kimin mövlasıyamsa Əli də onun mövlasıdır"* sözlərindəki məqsədi bəyan edən ləfzi (sözlü) bir amildir. Cümlə daxilində belə bir güclü amil var ikən Beyhəqi, İbn Kəsir kimilərin İbn Rükanənin sənədi və dəlaləti zəif olan rəvayətinə əsaslanan xəyali amillərinə müraciət edilməz.

İbn Rükanənin rəvayətinin sənəd baxımından zəif olmasına gəldikdə, mürsəl (sənədsiz) rəvayətdir. Yəzid ibn Təlhə ibn Rükanə tebundur. İbn Həcər "əl-İsabə" kitabında yazır: *"Bu, Yəzid Muhəmməd ibn Təlhə ibn Rükanənin qardaşıdır. Tanınmış tabeundur. İbn Hibban onun adını "əs-Siqat"da etibarlı (siqə) tabeunların arasında qeyd edərək deyir: "Əbu Hüreyrədən nəql edib, Hişam ibn Əbdülməlikin hakimiyyətinin ilk vaxtlarında vəfat edib".*[15]

Ordunun Peyğəmbərə (s) şikayəti zamanı İbn Rükanənin orada iştirak etməsi mümkün deyildi. Buna əsasən, rəvayət mürsəldir. Hədis əhlinin nəzərincə mürsəl rəvayət tabeunun birbaşa Peyğəmbərə (s) istinad etdiyi rəvayətdir. Hakim Nişapuri deyir: *"Hədis şeyxləri mürsəl hədisin ravinin tabeuna yetişən sənədlə nəql etdiyi rəvayət olduğu barədə ixtilaf etməmişlər. Məsələn, tabeun deyir: "Peyğəmbər buyurur".*[16]

İbn Səlah "Müqəddimə"də yazır: *"Mürsəli və onun formasını müəyyən etməyə gəldikdə, ixtilaf yoxdur ki, bu, bir dəstə səhabəni görmüş, onlarla birlikdə olmuş böyük tabeunun hədisidir. Məsələn, Übeydullah ibn Ədiy ibn*

---

[15] əl-İsabə, İbn Həcər, c. 6, s. 562

[16] Mərifətu ulumil-hədis, Hakim Nişapuri, s. 25

Xəyyar, Səid ibn Müseyyib və başqaları kimi. Belə bir tabeun "Peyğəmbər (s) buyurur" desə hədis mürsəldir. Məşhur budur ki, bütün tabeunlar bu məsələdə bərabər götürülsün".[17]

Deməli, termin olaraq mürsəl hədis tabeunların Peyğəmbərdən (s) birbaşa rəvayət etdikləri hədislərə deyilir. Aydın məsələdir ki, tabeunun mürsəl hədisi fəqihlərin, hədis alimlərinin və digərlərinin nəzərində mütləq dəlil hesab olunmur. Nəvəvi "ət-Təqrib"də deyir: *"Alimlər böyük tabeunların "Peyğəmbər (s) filan şeyi buyurur" və ya "Filan işi etdi" sözlərinin mürsəl olduğu barədə həmfikirdirlər. Əgər rəvayətin sənədi bir və ya bir neçə tabeuna çatmadan kəsilərsə, bu barədə Hakim və digərləri deyirlər: "Belə hədis mürsəl sayılmaz. Mürsəl hədislər tabeunun Peyğəmbərdən (s) rəvayət etdiyi hədislərdir. Əgər əvvəlindən bir tabeun zikr olunmasa, bu sənədi qopuq (münqəti) hədis olacaq. Daha çox şəxsin adı zikr edilməsə isə bu həm sənədi qopuq və həm də müşkül hədis sayılacaq... Sonra, mürsəl hədis əksər mühəddislərin, şafeilərin və bir çox fəqihlkərin nəzərində zəif hədisdir".*[18]

Müslim "Səhih"inin müqəddiməsində yazır: *"Mürsəl rəvayətlər bizim və hədis elmi əhlinin sözünə əsasən, dəlil deyil".*[19]

Tirmizi "əl-İləl"də yazır: *"Əgər hədis mürsəldirsə, əksər hədis alimlərinin arasında səhih sayılmır. Bəziləri belə hədisləri zəif hesab etmişlər".*[20]

"əl-Məcmu"da yazır: *"Bizim nəzərimizdə, eləcə də mühəddislərin, əksər fəqihlərin, üsul və nəzər əhlinin nəzərində mürsəl hədis dəlil kimi göstərilməz. Bunu Hakim Əbu Abdullah ibn Bəy Səid ibn Müseyyibdən, eləcə də Malik, bir dəstə hədis alimi və Hicaz fəqihləri qeyd ediblər. Əbu Hənifə və Malik deyiblər ki, Əhməd, bir çox fəqihlər və ya əksəriyyəti deyiblər: "O, dəlil*

---

[17] Müqəddimə, İbn əs-Səlah, (İraqinin qeydlərilə), s. 71

[18] ət-Təqrib, Nəvəvi, s. 159-161

[19] Səhih, Müslim, c. 1, s. 30, Müqəddimə

[20] əl-İləl, Tirmizi, (İbn Rəcəb Hənbəlinin Tirmizinin "əl-iləl"inə yazdığı şərhlərlə), s. 171

göstərilə bilər". Ğəzzali də bunu əksəriyyətin adından nəql edib. Əbu Ömər ibn Əbdülbərr və digərləri bildiriblər ki, əgər mürsəl hədis diqqətsiz və ehtiyatsız, eləcə də etibarsız (qeyri-siqə) şəxslərdən nəql edilibsə ona əməl etməyin icazəli olmadığında fikir ayrılığı yoxdur.

Mürsəl hədisi mütləq şəkildə rədd etməyimizin dəlili budur: Əgər rəvayətdə adı çəkilən məchul şəxs varsa, bunu qəbul etmirik. Səbəb isə onun vəziyyətinin məchulluğudur. Mürsəl rəvayət bundan daha naqisdir. Belə ki, oradakı ravinin həm adı və həm də vəziyyəti bizə məchuldur. Burada mürsəl dedikdə, məqsədimiz sənədində bir və ya daha çox ravinin adı olmayan rəvayətlərdir".[21]

İbn Həzm deyir: *"Mürsəl hədis – nəql edən ravi ilə Peyğəmbərin (s) arasında bir və ya daha çox ravinin adının qeyd edilmədiyi hədislərdir. Buna həmçinin sənədi qopuq hədis də deyilir. Belə hədis qəbul edilmir, dəlil göstərilmir. Çünki o, məchul şəxsdən rəvayət olunur".*[22]

Bütün bunlardan aydın olur ki, tabeunun rəvayət etdiyi mürsəl hədis dəlil deyil. Bizim qeyd etdiyimiz rəvayət mürsəldir. Deməli, o da etibardan düşmüş və dəlil olmaq səlahiyyətini itirmişdir.

Həmçinin həmin rəvayətin sənədi Yəhya ibn Abdullah ibn Əbdürrəhman ibn Əbu Ümrəyə səbəbilə zəifdir. Onun barəsində hər hansı bir tərif və ya etibar yaradacaq söz deyilməyib. Bəli, İbn Hibban onun adını "əs-Siqat" kitabında qeyd edib. Lakin Əhli-Sünnənin nəzərində İbn Hibban ravilərin etibarlılığı barədə ciddi mövqe tutmayıb, ravilərə "siqədir" hökmü verməyə meylli olub. Bir şəxsin etibarlılığında yalnız onun nəzərinə əsaslanmaq mümkün deyil.

Eləcə də rəvayətin sənədi Muhəmməd ibn İshaq ibn Yəsar səbəbindən də zəifdir. Onun nöqsanları və tənqidi barədə çox sözlər deyilib. Bəziləri

---

[21] əl-Məcmu, Nəvəvi, c. 1, s. 61

[22] əl-İhkam fi usulil-əhkam, İbn Həzm, c. 2, s. 135

onu zəif sayaraq hədislərini rədd edib, digərləri isə onu tərifləyərək hədislərini həsən hesab ediblər.[23]

Hədisin sənədində başqa bir müşkül də mövcuddur. Bu, "əs-Sirətun-nəbəviyyə" kitabının müəllifi İbn Kəsirin ravi Muhəmməd ibn İshaqla eyni zamanda yaşadığının sübuta yetməməsidir. İbn İshaqın həyat məlumatlarının onun əli ilə yazılmasında da şəkk var. Bu kimi faktlar həmin rəvayətin puçluğunu və sənəd baxımından qüvvədən düşdüyünü sübuta yetirir.

Dəlalət baxımından rəvayətin zəifliyinə gəldikdə, qeyd edilən rəvayətdə ordunun Məkkəyə yetişdiyinə dair heç bir zahir dəlil yoxdur. Birinci rəvayətdə deyilir: *"Ordu Məkkəyə yaxınlaşdıqda Əli ibn Əbu Talib (r) onları qarşılamağa çıxdı..."* İkinci rəvayətdə: *"Onlar yaxınlaşdıqda Əli ibn Əbu Talib (r) onları qarşılamağa çıxdı, onların üzərində libasları var idi".* İki rəvayətin heç biri ordunun Məkkənin qapısına çatdığını və ya oraya daxil olduğunu bildirmir. Mümkündür ki, ordu Məkkəyə daxil olmadan Mədinəyə qayıdıb və Peyğəmbər (s) Həcdən qayıtdıqdan sonra əsgərlərlə Mədinədə görüşüb. İmam Əli (ə) də ordu ilə Qədir-Xum xütbəsindən sonra görüşmüş ola bilər ki, nəticədə ordunun rəhbərliyini yenidən öz üzərinə götürərək onlarla birlikdə Mədinəyə qayıdır. Peyğəmbər (s) isə onlardan öncə Mədinəyə qayıtmış olub.

Buna Beyhəqinin özünün "Dəlail"də Əbu Səid Xudridən səhih sənədlə nəql etdiyi rəvayət də dəlalət edir: *"Peyğəmbər (s) Əli ibn Əbu Talibi Yəmənə göndərmişdi. Əbu Səid deyir: "Mən də onunla birlikdə gedənlərin arasında idim. Sədəqə olaraq dəvələr götürdü. Biz də öz dəvələrimizin istirahət etməsi üçün onlara minməyi xahiş etdik. Belə ki, dəvələrimizin əldən düşdüyünü görürdük. Lakin onları bizə verməkdən imtina edib dedi: "Sizin də digər müsəlmanlar kimi ondan yalnız bir payınız var".*

[23] Bax: Təhzibul-kəmal, Mizzi, c. 24, s. 422; Təhzibut-təhzib, İbn Həcər, c. 9, s. 38

Əli sədəqələri toplayıb üzərimizə bir nəfəri rəhbər təyin etdi, özü isə Həccə yetişmək üçün tələsik Yəməndən ayrıldı. Həccini başa vurduqdan sonra Peyğəmbər (s) ona buyurdu: "Əshabının yanına qayıt, onları qarşıla".

Əbu Səid deyir: "Bizə rəhbər təyin etdiyi şəxsdən dəvələrimizə istirahət vermək üçün sədəqə götürülən dəvələrə minməyimizi xahiş etdik. O da buna icazə verdi. Əli bizi qarşıladıqda mindiyimiz dəvələrin arasında zəkatdan olanları gördü və buna izn verən şəxsi məzəmmət edərək danladı. Mən öz-özümə dedim: "And olsun ki, inşallah, Mədinəyə qayıtdıqda onun bizə qarşı sərtliyini və yaratdığı çətinliyi Peyğəmbərə (s) xəbər verəcəyəm"

Mədinəyə gəldikdə Peyğəmbərin (s) yanına gedib edəcəyimə and içdiyimi yerinə yetirmək istədim. Əbu Bəkrin Peyğəmbərin (s) yanından çıxdığını gördüm. Onunla salamlaşdıq, bir-birimizdən hal-vəziyyəti soruşduq. Məndən nə vaxt gəldiyimi soruşduqda "Dünən axşam" deyə cavab verdim. Mənimlə Peyğəmbərin (s) yanına qayıtdı, içəri girib "Səd ibn Malik ibn Şəhid gəlib" dedi. Peyğəmbər (s) "izn ver gəlsin" buyurdu. İçəri keçib Peyğəmbərə (s) salam verdim, yaxınlaşıb məni salamladı, özümün və ailəmin halını xəbər aldı. Mən də xoşhal olub cavab verdim. Sonra dedi: "Ya Peyğəmbər, Əlidən gördüyümüz bu sərtlik, pis yoldaşlıq və çətinliklər nədir?!" Peyğəmbər (s) üzünü kənara çevirdi və mən Əlinin etdiklərini bir-bir sadalamağa başladım. Sözümün ortasına yetişmişdim ki, yaxınlığımda əyləşən Peyğəmbər buduma vuraraq buyurdu: "Ey Səd ibn Malik Şəhid! Yetər, qardaşın Əli barədə qalan sözlərini saxla. Allaha and olsun ki, onun Allah yolunda sərt olduğunu bilirəm".[24]

Bu hədis şikayətin Mədinədə baş verdiyini və Peyğəmbərin (s) Qədir-Xumda bu şikayətdən əvvəl xütbə söylədiyini açıq bəyan edir.

---

[24] Dəlailun-nübuvvə, Beyhəqi, c. 5, s. 398-399, Əbdülmüti Qələcinin şərh və təhqiqi ilə

Rəvayətin sənədi mötəbərdir. Bunu İbn Kəsir də etiraf edir. Hədisi Beyhəqinin "Dəlail"indən nəql etdikdən sonra deyir: *"Bunun sənədi yaxşıdır, Nəsainin şərtinə uyğundur".*[25]

Deməli, etibarlı şəxslərdən səhih sənədlərlə nəql edilmiş "Qədir-Xum" hədisindəki "vilayət" kəlməsinin mənası həmin cümlələrin daxilində sözlərin verdiyi mənadır, heç də Beyhəqi və İbn Kəsirin etimad etdikləri ziddiyyətli və sənədi zəif hekayələrdən yozulan məna deyil. Belə ki, "Qədir-Xum" hədisinin aydınlaşdırılması üçün İbn Rükənayə istinad edilən rəvayət sənəd və məzmun baxımından zəifdir, orada hadisənin təsvirinə və ya anlaşılmasına dəlalət edən heç bir amil yoxdur. Əksinə, əleyhinə dəlillər mövcuddur ki, bu da Əbu Səid Xudrinin şikayətin Mədinədə baş verdiyini bildirməsidir.

Bəlkə bu səbəbdən də İbn Kəsir hadisəni təsvir edərkən deyir: *"Buna görə də (Doğrusunu Allah bilir!), Peyğəmbər (s) Vida həccindən qayıtdıqda..."*[26] Deməli, özü də dediyinin doğruluğuna inanmırdı və bunu ehtimal kimi söyləyirdi.

Qəribə olan isə budur ki, Beyhəqi özünün "əl-İtiqad" kitabında Əbu Sədi Xudrinin mötəbər hədisini tərk edərək İbn Rükanənin zəif hədisinə etimad göstərib.

Bundan daha qəribəsi isə, İbn Kəsirin Beyhəqinin kitabından nəql etdiyi Əbu Səid Xudrinin həmin hədisinin səhih olduğunu özünün də qeyd etməsinə baxmayaraq, onu zikr etməməsidir. Deyir: *"Bunun sənədi yaxşıdır".* Bunun əvəzinə İbn İshaq yolu ilə İbn Rükanənin nəql etdiyi rəvayəti əsas götürür. Halbuki özü də onun sənədinin səhihliyini təsdiqləməyərək barəsində sükut edir, Beyhəqinin etimad etdiyi İbn Rükanənin Əbülfəzl yolu ilə nəql etdiyi rəvayətlə müqayisə edərək qüvvətləndirməyə cəhd göstərir.

---

[25] əl-Bidayətu vən-nihayə, İbn Kəsir, c. 5, s. 122; əs-Sirətun-nəbəviyyə, c. 4, s. 205

[26] əl-Bidayətu vən-nihayə, İbn Kəsir, c. 5, s. 123

İbn Kəsir "əs-Sirətun-nəbəviyyə"də deyir: *"Deyirəm: Bunun məzmunu Beyhəqinin rəvayətinin məzmunu ilə eynidir. Belə ki, Əli Həcc mərasiminə yetişmək üçün onlardan əvvəl Məkkəyə gəlmiş, özü ilə qurbanlıq heyvan gətirmiş və Peyğəmbərlə (s) birlikdə təlbiyə söyləmişdi...*

Məqsəd bu idi ki, ordudakı hadisələrə və onlara dəvələrini dəyişməyə izn verməməsi ilə bağlı Əlinin barəsində söz-söhbət çoxalmışdı. Naibinin sədəqədən olan libasları orduya geyindirməsindən sonra Əlinin onları çıxarmalarını əmr etməsi bunu daha da artırmışdı. Lakin onun etdikləri üzrlü idi. Buna baxmayaraq, hacıların arasında bu barədə söz-söhbət yayılırdı. Ona görə də (doğrusunu Allah bilir!) Peyğəmbər (s) əməllərini başa vurub Vida həccindən qayıdarkən Qədir-Xum *vadisindən keçmiş, xütbə söyləmiş, Əliyə bəraət qazandıraraq şənini ucaltmış və fəzilətlərini xatırlamışdır. Bununla da bir çox insanın nəfsində özünə yer açmış söz-söhbəti aradan qaldırmışdı".*[27]

Üçüncü müzakirə

Şikayətlərin Mədinədə baş verdiyinə aydın dəlalət edən sənədi səhih rəvayətlər mövcuddur. Bu isə Peyğəmbər (s) Vida həccindən qayıtdıqdan sonra olub. Əhli-Sünnə hədisşünasları və hafizləri Peyğəmbərin hicri onuncu ilin sonlarında İmam Əlini (ə) zəkat toplamaq üçün Yəmənə göndərdiyini nəql ediblər. Bunlardan, İbn Əbu Asimin "əs-Sünnə" kitabında Əbu Səid Xudri sənədilə nəql etdiyi rəvayətdə deyilir: *"Əli dedi: "Peyğəmbərə (s) hələ torpağından təmizlənməmiş qızıllar gətirdim. (Peyğəmbər (s) onu zəkat toplamaq üçün Yəmənə göndərmişdi). Dedi: "Bunları dörd nəfərin: Əqrə ibn Habisin, Zeyd Tainin, Üyeynə ibn Hisn Fəzarinin, Əlqəmə ibn Əlasə Amirinin arasında bölüşdür". Oradakıların arasından gözləri çuxurda, alnı qabarıq və saçının önü qırxılmış bir nəfər*

[27] əs-Sirətun-nəbəviyyə, İbn Kəsir, c. 4, s. 204-206

ayağa qalxıb dedi: "Allaha and olsun ki, ədalətsizlik etdin". Peyğəmbər (s) buyurdu: "Vay olsun sənə! Mən də ədalətli olmayım, kim ədalət olsun?!"[28]

Albani hədisə hökm verərkən yazır: *"Hədis mərfu (Peyğəmbərə (s) yetişən sənədlə) səhihdir, raviləri etibarlı (siqə) şəxslərdir. Yalnız Cərrah ibn Müleyhdən savayı. O, Vəkinin oğlu Ruasidir. Müslimin ondan rəvayət nəql etməsinə baxmayaraq, onun barəsində müxtəlif fikirlər var. Hafiz "ət-Təqrib"də onun barəsində qısa şəkildə deyir: "Doğru danışandır, öz fikri də olur. Onun kimilərin rəvayətləri həsəndir, xüsusilə də ardıcıllıq nəzərə alındıqda".*[29]

Əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi, Beyhəqi "Dəlail"də Əbu Səid Xudri yolu ilə nəql edir: *"Peyğəmbər (s) Əli ibn Əbu Talibi Yəmənə göndərmişdi. Əbu Səid deyir: "Mən də onunla birlikdə gedənlərin arasında idim. Sədəqə olaraq dəvələr götürdü. Biz də öz dəvələrimizin istirahət etməsi üçün onlara minməyi xahiş etdik. Belə ki, dəvələrimizin əldən düşdüyünü görürdük. Lakin onları bizə verməkdən imtina edib dedi: "Sizin də digər müsəlmanlar kimi ondan yalnız bir payınız var".*

Əli sədəqələri toplayıb üzərimizə bir nəfəri rəhbər təyin etdi, özü isə Həccə yetişmək üçün tələsik Yəməndən ayrıldı. Həccini başa vurduqdan sonra Peyğəmbər (s) ona buyurdu: "Əshabının yanına qayıt, onları qarşıla".

Əbu Səid deyir: "Bizə rəhbər təyin etdiyi şəxsdən dəvələrimizə istirahət vermək üçün sədəqə götürülən dəvələrə minməyimizi xahiş etdik. O da buna icazə verdi. Əli bizi qarşıladıqda mindiyimiz dəvələrin arasında zəkatdan olanları gördü və buna izn verən şəxsi məzəmmət edərək danladı. Mən öz-özümə dedim: "And olsun ki, inşallah, Mədinəyə qayıtdıqda onun bizə qarşı sərtliyini və yaratdığı çətinliyi Peyğəmbərə (s) xəbər verəcəyəm".

---

[28] Kitabus-sünnə, İbn Əbu Asim, (Albaninin "Zilalul-cənnəti fi təxricis-sünnə" kitabı ilə), s. 395

[29] Kitabus-sünnə, İbn Əbu Asim, (Albaninin "Zilalul-cənnəti fi təxricis-sünnə" kitabı ilə), s. 396

Mədinəyə gəldikdə Peyğəmbərin (s) yanına gedib edəcəyimə and içdiyimi yerinə yetirmək istədim. Əbu Bəkrin Peyğəmbərin (s) yanından çıxdığını gördüm. Onunla salamlaşdıq, bir-birimizdən hal-vəziyyəti soruşduq. Məndən nə vaxt gəldiyimi soruşduqda "Dünən axşam" deyə cavab verdim. Mənimlə Peyğəmbərin (s) yanına qayıtdı, içəri girib "Səd ibn Malik ibn Şəhid gəlib" dedi. Peyğəmbər (s) "izn ver gəlsin" buyurdu. İçəri keçib Peyğəmbərə (s) salam verdim, yaxınlaşıb məni salamladı, özümün və ailəmin halını xəbər aldı. Mən də xoşhal olub cavab verdim. Sonra dedi: "Ya Peyğəmbər, Əlidən gördüyümüz bu sərtlik, pis yoldaşlıq və çətinliklər nədir?!" Peyğəmbər (s) üzünü kənara çevirdi və mən Əlinin etdiklərini bir-bir sadalamağa başladım. Sözümün ortasına yetişmişdim ki, yaxınlığımda əyləşən Peyğəmbər (s) buduma vuraraq buyurdu: "Ey Səd ibn Malik Şəhid! Yetər, qardaşın Əli barədə qalan sözlərini saxla. Allaha and olsun ki, onun Allah yolunda sərt olduğunu bilirəm".

Öz-özümə dedim: "Anan ölsün, ey Səd ibn Malik!" Həmin gündən bəri ona ikrah duymadım, gizlində və aşkarda pis yad etmədim".[30]

Bu hədisin sənədi İbn Kəsirin etiraf etdiyi kimi, mötəbərdir. O, bu hədisi Beyhəqinin "Dəlail"indən nəql etdikdən sonra yazır: *"Bunun sənədi yaxşıdır, Nəsainin şərtinə uyğundur. Altı kitab müəlliflərindən heç biri rəvayət etməyiblər".*[31]

Bu hədis özündə bəzi məsələləri ehtiva edir. Onlardan ən əhəmiyyətlisi:

A. İmam Əlinin (ə) Yəmənə getməsi zəkat toplamaq məqsədi daşıyırdı. Bunun dəlili Əbu Səid Xudrinin aşağıdakı sözüdür: *"Zəkat olaraq dəvələr götürdükdə öz dəvələrimizə istirahət vermək üçün onlara minməyimizi xahiş etdik..."* Və: *"Bizi qarşıladıqda mindiyimiz dəvələrin arasında zəkatdan olanları gördü".*

---

[30] Dəlailun-nübuvvə, Beyhəqi, c. 5, s. 398-399, Əbdülmüti Qələcinin şərh və təhqiqi ilə

[31] əl-Bidayətu vən-nihayə, c. 5, s. 122; əs-Sirətun-nəbəviyyə, c. 4, s. 205

B. Bu hədis İmam Əlinin (ə) Yəmənə ordu ilə getdiyini göstərmir, əksinə bir dəstə səhabənin onunla zəkat toplamaq üçün göndərildiyini bildirir.

C. Yəmənə bu səfəri Həcc əməllərini yerinə yetirmək üçün Peyğəmbərin (s) yola düşdüyü vaxta təsadüf edir. Nəticədə İmam Əli (ə) Həcc başlamamış Peyğəmbərə (s) yetişir və əməlləri yerinə yetirir.

D. İmamla (ə) Yəməndə olan səhabələr Məkkədə Peyğəmbərlə (s) birlikdə Həcc əməllərini yerinə yetirməyə yetişmirlər. Buna ravinin aşağıdakı sözləri dəlalət edir: *"(Əli) Həcci başa vurduqda Peyğəmbər ona buyurdu: "Əshabının yanına qayıt, onları qarşıla".*

Rəvayətdə İmamla (ə) birlikdə Yəmənə göndərilənlərin hadisəni Peyğəmbərə (s) Mədinədə söylədikləri qeyd olunur. Ravi deyir: *"Əbu Bəkrin Peyğəmbərin (s) yanından çıxdığını gördüm. Onunla salamlaşdıq, bir-birimizdən hal-vəziyyəti soruşduq. Məndən nə vaxt gəldiyimi soruşduqda "Dünən axşam" deyə cavab verdim. Mənimlə Peyğəmbərin (s) yanına qayıtdı, içəri girib "Səd ibn Malik ibn Şəhid gəlib" dedi. Peyğəmbər (s) "izn ver gəlsin" buyurdu. İçəri keçib Peyğəmbərə (s) salam verdim, yaxınlaşıb məni salamladı, özümün və ailəmin halını xəbər aldı. Mən də xoşhal olub cavab verdim".*

Əbu Bəkrin Səd ibn Maliklə salamlaşması, onunla dayanıb söhbət etməsi, Yəməndən nə vaxt qayıtdığını soruşması onların uzun müddətdən bəri görüşmədiklərinə dəlalət edir. Əgər Səd ibn Malik Vida həccində iştirak etsəydi həmin ərəfələrdə Əbu Bəkrlə də görüşmüş olardı.

Həmçinin Peyğəmbərin (s) Sədlə salamlaşaraq özü və ailəsinin hal-əhvalını soruşması da Səd ibn Maliki uzun müddətdən bəri görmədiyinə dəlalət edir. Bu isə Sədin heç də Peyğəmbərlə (s) bərabər Həcc əməllərində və Qədir-Xum xütbəsində iştirak etmədiyinə, onunla Məkkədən Mədinəyə qayıtmadığını göstərir.

E. İmam Əli (ə) özü ilə Yəməndə olan yoldaşlarının yanına Mədinəyə qayıdarkən gəlib. Bunu rəvayətdən anlamaq olur. Belə ki, Səd ibn Malik Peyğəmbərlə (s) yalnız Mədinədə ikən görüşüb şikayətini bildirir. Həmçinin Səd deyir: *"Biz Mədinəyə gəldikdə Peyğəmbərin (s) yanına gedib edəcəyimə and içdiyimi yerinə yetirmək istədim".* Aydın olur ki, Yəməndən qayıdanlar Peyğəmbər (s) Mədinədə olarkən onun yanına gəldilər. Ravi deyir: *"Biz Mədinəyə gəldikdə..."* Buradakı *"biz"* şəxs əvəzliyi İmam Əli (ə) ilə Yəmənə göndərilən səhabələrə işarə edir. Məlum olur ki, İmamın (ə) Yəməndən qayıdan yoldaşlarını qarşılaması Qədir-Xum hadisəsindən sonra baş vermişdir. Hər iki məzhəbin yekdil rəyinə əsasən, İmam Əli (ə) Qədir-Xum hadisəsində iştirak edib. Onun Yəmən səfərindəki yoldaşlarını qarşılaması isə bu hadisədən sonra, Mədinəyə qayıdarkən baş tutub.

F. İmamın (ə) Yəmən səfərindəki yoldaşları Peyğəmbərə (s) Mədinədə, Vida həccindən qayıtdıqdan sonra şikayət ediblər. Bunun dəlili ravinin sözləridir: *"Mən öz-özümə dedim: "And olsun ki, inşallah, biz Mədinəyə qayıtdıqda onun bizə qarşı sərtliyini və yaratdığı çətinliyi Peyğəmbərə (s) xəbər verəcəyəm. Biz Mədinəyə gəldikdə Peyğəmbərin (s) yanına gedib edəcəyimə and içdiyimi yerinə yetirmək istədim".*

Ravinin *"...inşallah, biz Mədinəyə qayıtdıqda"* sözü, qeyd etdiyimiz kimi, İmamla (ə) birlikdə Yəməndə olan dəstəyə işarə edir, şikayətləri də Mədinədə gerçəkləşir.

G. İmam Əlinin (ə) səhabələrlə Yəmənə yola düşməsi və onlarla bərabər Mədinəyə qayıtması hicrətin 10-cu ilinin sonlarında baş verib. Yəni həmin ilin Zil-hiccə ayında. Zil-hiccə ayı isə miladi təqvimindəki dekabr kimi, ilin son ayıdır. Bu isə Muaz ibn Cəbəlin Yəməndə qazı olduğu vaxtlara təsadüf edir.

Nəticə: (Bu mötəbər hədisə əsasən,) Peyğəmbər hicri 10-cu ili İmam Əlini (ə) bir dəstə səhabə ilə birlikdə zəkat toplamaq üçün Yəmənə göndərib. Ardınca İmam (ə) yoldaşlarını Yəməndə qoyaraq Həcc

əməllərini Peyğəmbərlə (s) birlikdə yerinə yetirmək üçün Məkkədə onlara qoşulur. Bir nəfəri də Yəməndəki dəstə üzərində rəhbər təyin edir. Onlar İmam Əlidən (ə) topladıqları zəkatdan istifadə etməyə icazə istədikdə, o: *"Sizin bundan payınız müsəlmanların payı qədərdir"* deyərək bundan imtina edir. Məkkəyə döndükdə isə öz yerinə təyin etdiyi rəhbər zəkat olaraq alınmış dəvələri istifadə etmək üçün həmin dəstə üzvlərinə verir. İmam (ə) onların yanına qayıtdıqda zəkat olan dəvələrin minildiyini görür və buna izn verən şəxsi məzəmmət edərək danlayır. Ardınca da onlarla bərabər hicri 10-cu ilin son ayında Mədinəyə qayıdır. Onunla Yəməndə olanlardan bəziləri Vida həccindən Mədinəyə qayıtmış Peyğəmbərə (s) şikayət edirlər. Peyğəmbər (s) isə onların şikayətlərinin qarşılığında buyurur: *"Yetər, qardaşın Əli barədə qalan sözlərini saxla. Allaha and olsun ki, onun Allah yolunda sərt olduğunu bilirəm".*

Bütün bunlar şikayətin Mədinədə, Vida həccindən sonra baş verdiyini göstərir.

Faktı dəstəkləyən digər bir məsələ də budur ki, Peyğəmbər (s) İmam Əlini (ə) zəkat toplamaq üçün Yəmənə yalnız bir dəfə, Vida həccindən əvvəl, hicrətin 10-cu ilində göndərmişdir. Lakin Əhli-Sünnə kitablarındakı mötəbər səhih hədislərə nəzər salan şəxs isə bunun bir neçə dəfə baş verdiyini təsəvvür edəcək:

Birinci: Yəmənliləri İslama dəvət etmək üçün; həmin vaxt İslam ordusunu bəzi Yəmən qəbilələri ilə döyüşə aparmışdı. Bunun ardınca Həmədan qəbiləsi könüllü surətdə İslamı qəbul etmişdi. Peyğəmbər (s) onlar barədə buyurmuşdu: *"Salam olsun Həmədana, salam olsun Həmədana!"*[32]

Bu səfər əsnasına Xalid ibn Vəlidin tövsiyəsi ilə Büreydə Peyğəmbərin (s) yanına gələrək Möminlərin əmiri Əlidən (ə) şikayət etmişdi. Peyğəmbər (s) də onun şikayətini rədd edərək İmam Əlinin (ə)

[32] Tarixul-İslam, Zəhəbi, c. 2, s. 690-691

fəzilətlərini sadalamış, cariyə məsələsi ilə bağlı onun rəftarına haqq qazandırmışdı.

Buxari "Səhih"də Bərraya istinad edilən rəvayətdə yazır: *"Peyğəmbər bizi Xalid ibn Vəlidlə birlikdə Yəmənə göndərdi". Dedi: "Ardınca onun əvəzinə Əlini göndərib buyurdu: "Xalidin əshabından kim sənlə getmək istəsə onları özünlə götür, kim də istəsə geri qayıtsın". Mən onunla Yəmənə gedənlərin sırasında idim. Orada bir neçə döyüş zirehi qənimət götürdüm".*[33]

Sonra Buxari bu hadisəni başqa bir yöndən qeyd edir. Abdullah ibn Büreydə atasından nəql edir: *"Peyğəmbər (s) Əlini Xaliddən topladığı xümsü almaq üçün göndərdi. Mən Əliyə nifrət edirdim. Belə ki, artıq o,* ***(xüms olaraq cariyəni götürmüş, yaxınlıq etdikdən sonra)*** *qüsl də almışdı. Xalidə dedim: "Bunu görürsən?!"*

Peyğəmbərin (s) yanına qayıtdıqda bu hadisəni ona söylədim. Buyurdu: "Ey Büreydə, Əliyə nifrət edirsən?" Mən "Bəli" dedikdə buyurdu: "Ona nifrət etmə, onun xümsdəki payı bundan daha çoxdur".[34]

Zəhəbi isə Yəmənə səfəri Bərraya istinadən başqa bir yöndən nəql edib: *"Peyğəmbər (s) Xalid ibn Vəlidi Yəmən camaatını İslama dəvət etmək üçün göndərdi. Mən də Xalidlə birlikdə idim. Altı ay müddətində orada qalıb onları İslama dəvət etdik, lakin heç kim dəvətimizi qəbul etmədi. Bundan sonra Peyğəmbər (s) Əlini (r) də Yəmənə göndərdi və Xilidi əvəzləməsini əmr etdi. Xalidlə olanlardan kim istəyərsə Əli ilə qala biləcəkləri buyurdu. Mən Əli ilə birlikdə qalanların arasında idim. Bir qövmə yaxınlaşdıqda onlar bizim qarşımıza çıxdılar. Əli bizə namaz qıldırdı, biz də bir cərgədə düzüldük. Ardınca qarşımıza keçib onlara Peyğəmbərin (s) məktubunu oxudu. Həmədan əhli bütünlüklə İslamı qəbul etdi. Əli Peyğəmbərə (s) məktub yazaraq bunu ona xəbər verdi. Peyğəmbər (s) məktubu oxuyub*

---

[33] Səhih, Buxari, c. 3, s. 98, hədis 4256, "Qəzvələr" fəsli

[34] Səhih, Buxari, c. 3, s. 98, hədis 4257, "Qəzvələr" fəsli

sədcəyə qapandı, sonra başını qaldırıb buyurdu: "Salam olsun Həmədana, salam olsun Həmədana!"

Rəvayətin ardınca Zəhəbi deyir: *"Bu, səhih hədisdir, eyni sənədlə Buxari bunun bir hissəsini nəql edib".*[35]

Əhmədin "Müsnəd"ində Büreydədən nəql olunur: *"Əliyə heç kimə etmədiyim qədər nifrət edirdim. Ona qarşı nifrəti olan qüreyşli bir nəfərlə dost oldum. Həmin şəxsin göndərildiyi yerə səfərində mən də ona yoldaşlıq etdim. Bu yoldaşlığım yalnız Əliyə qarşı nifrətimizə görə idi".*

Deyir: "Orada əsirlər götürdük. Peyğəmbərə (s) məktub yazaraq xümsü götürmək üçün bir nəfər yollamasını xahiş etdik. O da Əlini göndərdi. Əsirlər gənc qızlar idilər. Əli xümsü götürüb bölüşdürdü. Sonra başı dəsmalla örtülü halda içəridən çıxdığını gördüm. Dedim: "Ey Əbülhəsən, bu nədir?" Dedi: "Əsirlərin arasındakı gənc qızı görmədinizmi?! Mən xümsü bölüşdürdükdə o mənim payıma düşdü. Ardınca Peyğəmbər (s) ailəsinin, sonra da Əli ailəsinin üzvü oldu. Bu halda da mən onunla yaxınlıq etdim".

Ravi deyir: "Yanımdakı şəxs Peyğəmbərə (s) məktub yazdı. Məktubu mənimlə göndərməsini ondan xahiş etdim. O da hadisənin şahidi kimi məni göndərdi. Mən məktubu oxuyub, "Düzdür" deyə təsdiqlədim. Peyğəmbər mənim əlimi məktubla bərabər tutub buyurdu: "Əliyə nifrət edirsən?"

Mən "Bəli" deyə cavab verdim. Peyğəmbər (s) buyurdu: "Ona nifrət etmə! Əgər sevsən daha çox sevməyə çalış. Muhəmmədin canını əlində tutana and olsun ki, Əlinin əhlinin xümsdəki payı o gənc qızdan olduqca çoxdur".[36]

Əhməd "Müsnəd"də, Nəsai isə "əs-Sünən" və "əl-Xəsais"də Büreydədən nəql edirlər (rəvayət "Müsnəd"dəndir): *"Peyğəmbər (s) iki dəstəni Yəmənə göndərdi. Onlardan birinin rəhbəri Əli ibn Əbu Talib, digərininki isə Xalid ibn Vəlid idi. Peyğəmbər (s) buyurdu: "Əgər orada görüşsəniz sizin başçınız*

---

[35] Tarixul-İslam, c. 2, s. 690-691

[36] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 16, s. 483-484. Həmzə Əhməd Zeyn hədisə verdiyi hökmdə deyir: "Sənədi səhihdir"; Sünən, Nəsai, c. 5, s. 133; "Xəsaisu Möminlərin əmiri (ə)", s. 80.

Əli olacaq. Ayrıldıqda isə yenidən hər dəstəyə öz başçısı rəhbərlik etsin". Yəməndə Bəni-Zeyd (Zübeyd) qəbiləsi ilə rastlaşdıq. Onlar bizimlə savaşdılar, sonda müsəlmanlar müşriklərə qalib gəldilər. Əli onların əsirlərindən bir gənc qızı özü üçün seçdi.

Büreydə deyir: Xalid ibn Vəlid hadisəni qeyd edən bir məktub yazıb mənimlə Peyğəmbərə (s) göndərdi. Mən məktubu ona çatdırdım. Məktub oxunduqda Peyğəmbərin (s) üzündən qəzəbləndiyi hiss olundu. Dedim: "Ya Peyğəmbər, Allaha sığınıram! Məni bir nəfərlə göndərdin və ona itaət etməyimi buyurdun. Mən də onun əmrinə itaət edərək məktubu sizə çatdırdım". Peyğəmbər (s) buyurdu: "Əli barədə pis danışma, o məndən, mən də ondanam. O, məndən sonra sizin vəlinizdir. Həqiqətən, o məndən, mən də ondanam. O, məndən sonra sizin vəlinizdir".[37]

Heysəmi "Məcməuz-zəvaid"də yazır: "*Bunu Əhməd, eləcə də ixtisarla Bəzzar rəvayət edib. Ravilərin arasında Əlcəh Kindi var ki, İbn Muin və başqaları onu etibarlı (siqə), bir dəstə isə zəif ravi sayıblar. Əhmədin rəvayətinin digər raviləri isə "Səhih"in raviləridir".*[38]

Təbərani bu hədisi eyni sənədlə, lakin bir az fərqli kəlmələrlə Büreydədən nəql edib: *"Peyğəmbər Əlini Yəmənə, Xalid ibn Vəlidi isə Cəbələ başçı olaraq göndərib buyurdu: "Əgər iki dəstə birləşsə, başçınız Əli olsun". Onlar Yəməndə görüşüb birləşdilər, o vaxta qədər heç kimin əldə etmədiyi qədər qənimət topladılar. Əli xüms olaraq qənimətlərdən bir cariyə götürdü. Xalid ibn Vəlid Büreydəni çağırıb dedi: "Fürsət bil, get, onun bu hərəkətini Peyğəmbərə (s) xəbər ver". Mən Mədinəyə gəldim, məscidə girib Peyğəmbərin (s) yanına getdim. O, evində idi, qapısının qarşısında isə bir dəstə səhabə var idi. Dedilər: "Ey Büreydə, nə baş verib?" Dedim: "Xeyirdir, Allah müsəlmanlara fəth nəsib edib". Onlar "Bəs sən niyə gəlmisən?" deyə soruşduqda "Əli xümsdən özünə bir cariyə götürdü. Bunu Peyğəmbərə (s)*

---

[37] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, s. 486. Həmzə Əhməd Zeyn hədislə bağlı hökmündə deyir: "Sənədi səhihdir".

[38] Məcməuz-zəvaid, Heysəmi, c. 9, s. 128

xəbər verməyə gəlmişəm". Dedilər: "Söylə, bu hərəkəti onu Peyğəmbərin (s) gözündən salacaq".

Peyğəmbər (s) söhbəti eşidirdi, qəzəbli halda evindən çıxıb buyurdu: "Əlini bədnam etmək (ləkələmək) istəyən camaatın bu halı nədir?! (Bilin ki,) Əlini bədnam edən, məni bədnam etmişdir".[39]

Bu, Yəmən qəzvəsinin hekayəsidir. Burada Yəmənin Həmədan qəbiləsinin İslamı könüllü qəbul etdikləri, Bəni-Zeyd və ya Zübeyd qəbiləsi ilə müsəlmanların arasında döyüşün baş verdiyi və müsəlmanların onlara qalib gəldikləri qeyd olunur. Nəticədə çox sayda qənimət qazanmış və əsirlər götürmüşdülər. İmam (ə) əsirlərin arasındakı bir gənc qızı özü üçün xüms payı olaraq seçmiş, gecəni onunla keçirmişdi. Xalid ibn Vəlid məsələdən xəbər tutduqda bunu mənfur əməl hesab etmiş, məktub yazaraq Əliyə güclü nifrəti ilə seçilən Büreydənin vasitəsilə Peyğəmbərə (s) bildirmişdi. Peyğəmbər (s) məktubla tanış olduqdan sonra Büreydəni danlamış, İmam (ə) haqqında belə sözlər danışmamağını və ona nifrət etməməyi buyurmuşdu. Çünki Əlinin (ə) xümsdəki payı həmin cariyədən qat-qat artıq idi. Ardınca da onun müsəlmanlar üzərindəki vilayət məqamını bir daha bəyan edir: *"Həqiqətən, o məndən, mən də ondanam. O, məndən sonra sizin vəlinizdir".*

Müxtəlif kəlmələr və fərqli yönlərlə qeyd edilməsinə baxmayaraq, bu rəvayətlərdə Vida həccilə bağlı heç bir əlaqə görünmür, İmam Əlinin (ə) Məkkəyə gedərək Peyğəmbərə (s) qoşulduğuna işarə edilmir. Həmçinin Yəmənə gedən ordunun da Məkkəyə yola düşdüyünə toxunulmur. Buna əsasən, Qədir-Xum vadisində, şiddətli isti altında camaatı bir yerə toplayaraq xütbə söyləyib, İmam Əli (ə) barəsindəki dedi-qoduları[40] aradan qaldırmağa Peyğəmbəri (s) ordunun şikayətlərinin vadar etdiyini söyləməyin yeri yoxdur.

---

[39] əl-Möcəmul-övsat, Təbərani, c. 6, s. 162

[40] əl-Bidayətu vən-nihayə, İbn Kəsir, c. 5, s. 123

Bunu Təbəraninin Büreydədən nəql etdiyi rəvayətdən də açıq şəkildə anlamaq olur. Orada deyir: *"Mən Mədinəyə gəldim, məscidə girib Peyğəmbərin (s) yanına getdim. O, evində idi, qapısının qarşısında isə bir dəstə səhabə var idi".* Bu bir daha Yəmən qəzvəsinin və Büreydənin şikayətlərinin heç də Vida həccilə eyni zamana təsadüf etmədiyini isbatlayır. Bunun Qədir-Xum hadisəsi ilə də heç bir əlaqəsi yoxdur. Göründüyü kimi, şikayətlər Mədinədə edilmişdi. Peyğəmbər (s) də İmam Əlini (ə) bədnam etmək istəyənlərin cavabını elə oradaca *"(Bilin ki,) Əlini bədnam edən, məni bədnam etmişdir"* deyərək verib.

Beyhəqi, İbn Kəsir və başqalarının öz güman və iddialarında Buxari və digərlərinin səhih sənədlərlə qeyd etdikləri Büreydənin rəvayətlərinə istinad etmədiklərini görürük. Əksinə, öz iddialarını zəif, Yəmən qəzvəsi və Büreydənin şikayətləri ilə heç bir əlaqəsi olmayan rəvayətlərə istinad edərək isbatlamağa çalışırlar.

İkinci: Peyğəmbər (s) İmam Əlini (ə) yəmənlilər İslamı qəbul etdikdən sonra onların arasında qəzavət etmək üçün göndərmişdi. O da həmin məntəqədə hakimlik və qazılıq məsələlərini öhdəsinə götürmüşdü. Buna dəlalət edən çoxlu sayda rəvayətlər mövcuddur. Əhməd "Müsnəd"də Möminlərin əmirinə (ə) istinad edilən rəvayətdə yazır: *"Peyğəmbər (s) məni Yəmənə göndərdi. Dedim: "Ya Peyğəmbər, məni məndən yaşlı şəxslərə hakimlik etmək üçün göndərirsən, qəzavətlə bağlı təcrübəm yoxdur". Əlini sinəmə qoyub buyurdu: "İlahi, onun dilini sabit və qəlbini hidayət et! Ya Əli, əgər qarşında iki rəqib əyləşsə birinci tərəfi dinlədiyin kimi ikinci tərəfi də dinləmədən onların arasında hökm etmə. Buna riayət etsən hökm sənə aydın olacaq".*

Deyir: Əli ondan sonra qəzavətdə çətinliyə düşmədi və ya heç bir məsələ barədə qəzavət etmək onun üçün çətin olmadı".[41]

---

[41] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 1, s. 544-545. Şeyx Əhməd Muhəmməd Şakir hədislə bağlı hökmündə deyir: "Sənədi səhihdir".

Yenə Əhməd "Müsnəd"ində Möminlərin əmirindən (ə) nəql edir: *"Peyğəmbər (s) məni Yəmənə göndərdi. Dedim: "Məni məndən yaşlı insanlar üzərində hökm etməyə göndərirsiniz?" Buyurdu: "Get, Allah sənin dilin sabit və qəlbini hidayət üzərində qərar verəcək".*[42]

İbn Macə də "əs-Sünən"də Möminlərin əmirinə (ə) istinad olunan rəvayəti nəql edib: *"Peyğəmbər (s) məni Yəmənə göndərdi. Dedim: "Ya Peyğəmbər (s) mən gəncəm, qəzavət nə olduğunu bilmirəm, amma siz məni göndərirsiniz?" Əli ilə sinəmə vurub buyurdu: "İlahi, onun dilini sabit et".*

Deyir: Bundan sonra əsla iki nəfərin arasında qəzavət edərkən şəkkə düşmədim".

Albani hədislə bağlı hökm verərkən yazır: *"Səhihdir".*[43]

Bu rəvayətlərə əsasən, İmam Əli (ə) Yəmənə qəzavət etmək üçün göndərilir. Bunun da Vida həccilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Həmçinin bu rəvayətlərdə Məkkədən, ordudan və ya İmam Əliyə (ə) qarşı hər hansı etirazdan bəhs edilmir. Rəvayətləri Beyhəqi və İbn Kəsirin "Qədir-Xum" hədisi ilə bağlı iddialarına dəlil göstərmək mümkün deyil.

İmam Əlinin (ə) oraya ikinci səfəri Yəmənin fəthindən və bir çox qəbilənin İslamı qəbul etməsindən sonra baş vermişdi. Belə ki, Peyğəmbərin (s) İmam Əlini (ə) kafirlər və müşriklərin arasında İslam şəriətinə uyğun hakimlik etməsi üçün göndərməsinin heç bir mənası olmazdı.

Buradan anlaşılır ki, Yəmən qəzvəsi İmamın (ə) yəmənlilərin arasında qəzavət etmək üçün göndərilməsindən, eləcə də Muaz ibn Cəbəlin hicrətin 10-cu ilində oraya hakim təyin edilməsindən əvvəl olmuşdur. Belə ki, Muaz ibn Cəbəl Peyğəmbər (s) tərəfindən bu əhəmiyyətli iş üçün təyin edilmiş, Mədinəyə isə Peyğəmbərin (s) vəfatından sonra qayıtmışdı.

---

[42] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 1, s. 508-559. Şeyx Əhməd Muhəmməd Şakir hədislə bağlı hökmündə deyir: "Sənədi səhihdir".

[43] Sünən, İbn Macə, c. 2, s. 520, Albaninin təhqiqi ilə

Muaz ibn Cəbəlin Yəmənə qazı göndərilməsinə Əhmədin "Müsnəd"indəki hədis dəlalət edir. Muazın özündən nəql olunur: *"Peyğəmbər (s) onu Yəmənə qazı göndərdikdə buyurdu: "Sənin yanına qəzavət etməyin üçün gəldiklərində nə edəcəksən?" Muaz dedi: "Onların arasında Allahın kitabına əsasən hökm edəcəyəm". Buyurdu: "Əgər həmin hökm Allahın kitabında olmazsa?" Dedi: "O zaman Peyğəmbərin (s) sünnəsinə əsaslanacağam". Peyğəmbər (s) yenə soruşdu: "Bəs əgər sünnədə də olmazsa?" Dedi: "Düşünüb öz rəyimlə hökm edəcəyəm". Bu cavabdan sonra Peyğəmbər (s) buyurdu: "Həmd olsun Allaha ki, Peyğəmbərini razı qalacağı şeyə nail etdi".*[44]

İbn Kəsir rəvayətin sənədi barədə deyir: *"Bu hədis "Müsnəd" və "Sünən"də yaxşı sənədlə qeyd olunub".*[45]

Hadisəyə həmçinin İbn Macənin "Sünən"də Muaz ibn Cəbəldən nəql etdiyi rəvayət də dəlalət edir: *"Peyğəmbər (s) məni Yəmənə göndərərkən buyurdu: "Yalnız bildiyin şeylərlə hökm et. Əgər hökm verməkdə çətinliyə düşsən, məsələ sənə aydın olana və ya bu barədə mənə yazıb cavab alanadək əl saxla".*[46]

Muaz ibn Cəbəlin hicrətin 10-cu ilinin sonlarında Yəmənə göndərildiyinə dəlalət edən rəvayətləri Əhməd ibn Hənbəl "Müsnəd"ində bir neçə fərqli sənədlə nəql edib. Muazdan rəvayət olunur: *"Peyğəmbər (s) onu Yəmənə göndərdikdə tövsiyələrini vermək üçün yola salmağa çıxdı. Muaz atında əyləşmiş, Peyğəmbər (s) isə onun atının yanında dayanmışdı. Tövsiyələrini bitirdikdən sonra buyurdu: "Ey Muaz, ola bilsin ki, qayıtdıqda artıq məni görməyəsən. Bəlkə də mənim məscidimin və ya qəbrimin yanından ötəcəksən". Muaz Peyğəmbərlə (s) bu ayrılığına görə ağlamağa başladı. Sonra Peyğəmbər (s) üzünü Mədinəyə tərəf tutub buyurdu:*

---

[44] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 230
[45] Təfsir, İbn Kəsir, c. 1, s. 4
[46] Sünən, İbn Macə, c. 1, s. 21

"Haradan və harada olmalarından asılı olmayaraq mənə ən yaxın şəxslər təqvalılardır".[47]

Heysəmi "Məcməuz-zəvaid"də yazır: *"Bunu Əhməd iki sənədlə nəql edib... Hər iki sənədin raviləri "Səhih"in raviləridir. Yalnız Raşid ibn Səd və Asim ibn Həmiddən savayı. Onlar etibarlı (siqə) ravilərdir".*[48]

Bu rəvayət İmam Əlinin (ə) Yəmənə Muaz ibn Cəbəldən əvvəl getdiyinə dəlalət edir, həmçinin qarşıda qeyd ediləcək rəvayətə əsasən, hicrətin 10-cu ilinin sonunda İmam Əlinin (ə) Yəməndəki zəkatları toplamaq üçün göndərildiyi vaxt Muaz ibn Cəbəlin artıq orada qazılıq etdiyini göstərir.

Üçüncü: Möminlərin əmiri Əli (ə) Yəmənə zəkatları toplamaq üçün göndərilmişdi. Həmin vaxt Muaz ibn Cəbəl artıq Yəmənin qazısı idi. Belə ki, Peyğəmbər (s) onu hicrətin 10-cu ilində Yəmənə qazı təyin etmişdi. Bu fakt İmam Əlinin (ə) Peyğəmbər (s) tərəfindən Yəmənə qəzavət üçün göndərilməsindən sonra baş verdiyinə dəlalət edir. Necə ki, həmçinin Yəmən savaşının və yəmənlilərin İslamı qəbul etməsinin də bundan əvvəl baş verdiyini göstərir.

Bu üçüncü səfərdə Peyğəmbər (s) İmam Əlini (ə) onunla yola çıxan səhabələr üzərində başçı təyin edir. İmam (ə) isə onları orada qoyaraq Vida həccinə yollanır, Peyğəmbərə (s) yetişmək üçün Məkkəyə tərəf istiqamət alır. Onunla birlikdə Yəmənə göndərilmiş səhabələr isə Peyğəmbərlə (s) yalnız Mədinədə görüşə bilirlər. Onlardan bir neçəsi Peyğəmbərə (s) İmamdan (ə) şikayət edir, Peyğəmbər isə onları bu işdən çəkindirir və Möminlərin əmirinin (ə) adını ləkələməmələrini tapşırır.

Ancaq Beyhəqi və İbn Kəsirin öz gümanlarını isbatlamaq üçün şikayətlərin Məkkədə baş verdiyinə dair əsaslandıqları rəvayətlərə gəldikdə, bu məsələdə onlara dəlil kimi etimad etmək mümkün deyil.

---

[47] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 253

[48] Məcməuz-zəvaid, Heysəmi, c. 9, s. 22

Çünki sənədləri zəif, dəlalətləri isə aydın deyil. Müxtəsər şəkildə onları qeyd edək:

Vaqidi "əl-Məğazi" kitabında yazır: *"Ömər ibn Məhəmməd ibn Ömər ibn Əli mənə atasından nəql edir: "Əli (ə) qənimətləri bir yerə toplayıb onları beş hissəyə böldü...*

Əbu Sədi Xudri həmin qəzvədə onunla birlikdə olduğunu deyir. Əli bizə zəkat götürülmüş dəvələrə minməyə icazə vermədi. Əlinin (ə) əshabı Əbu Rafedən onlara zəkatdan götürülmüş libaslardan verməyi xahiş etdi. O da hərəsinə iki libas verdi. Onların Məkkəyə çatmasına az məsafə qalmışdı ki, İmam Əli (ə) onları qarşıladı, yenidən rəhbərliyi öz üzərinə götürdü. Bu zaman onlardan hər birinin üzərində iki libas və bunların da zəkatdan olduğunu anladı. Üzünü Əbu Rafeə tutub dedi: "Bu nədir?!". O isə: "Mənimlə çox mübahisə etdilər, mən də şikayət edəcəklərindən çəkindim və bunun sənin üçün əhəmiyyətsiz olacağını zənn etdim. Səndən əvvəlkilər belə etmişdilər".

İmam Əli (ə) buyurdu: "Mənim onların xahişindən imtina etdiyimi görmədinmi?! Mən onları sənə verdim və qoruyub saxlamağını əmr etdim, sən isə onlara verdin?!"

Əli (ə) paltarların onların üzərində qalmasına razılıq vermədi. Bu səbəbdən bəziləri həmin libaslarını çıxardılar.

Peyğəmbərin (s) yanına gəldikdə hadisədən ona şikayət etdilər. Peyğəmbər (s) Əlini çağırıb buyurdu: "Yoldaşların səndən nə üçün şikayət edirlər?"

Əli dedi: "Nədən şikayət edirlər? Mən onların arasında qənimət paylarını bölüşdürmüş, xümsü hesablamış, sizə təqdim etmiş və siz də bu barədə rəyinizi bildirmişsiniz. Məndən əvvəlki rəhbərlər xümsdən istəyən şəxslərə istədiklərini veriblər. Mən isə onları sizə gətirib, sizin bu barədə rəyinizi öyrənməyi düşündüm". Peyğəmbər (s) susdu".[49]

---

[49] əl-Məğazi, Vaqidi, c. 3, s. 1080-1081

Bu rəvayətin sənədi olduqca zəifdir. Ömər ibn Muhəmməd ibn Ömər ibn Əli məchul (naməlum) şəxsdir, Əhli-Sünnə kitablarında onun etibarlılığı və ya tərifləmməsi barədə hər hansı bir qeyd yoxdur. Nəinki, onun adına mötəbər rical kitablarının heç birində rast gəlmək olmur. Rəvayət sənəd cəhətdən də mürsəldir. Muhəmməd ibn Ömər ibn Əli etibarlı və doğru danışan şəxs olsa da, altıncı təbəqəyə mənsubluğu onun ən kiçik tabeunlarla eyni dövrdə yaşadığına dəlalət edir. O, səhabələrlə və böyük tabeunlarla görüşməyib. Peyğəmbər (s) dövründə baş vermiş bir hadisəni birbaşa nəql etməsi mümkün deyil. Ona görə də İbn Həcər "ət-Təqrib"də deyir: *"Doğru danışandır, altıncı təbəqədəndir. Babasından nəql etdiyi rəvayətlər mürsəldir".*[50] Əgər babasından nəql etdikləri mürsəldirsə, o zaman özünün birbaşa Peyğəmbərdən (s) nəql etdikləri hansı hökmdə olacaq?!

Bundan əlavə, isbatlanmış tarixi hadisələrlə rəvayətin arasında ciddi ziddiyyətlər mövcuddur. Onlardan bəzisini qeyd edək:

A. Rəvayətdə Əlinin (ə) üçüncü dəfə Yəmənə savaşmaq üçün getdiyi bildirilir. Belə ki, orada deyilir: *"Üç yüz atlı ilə yola çıxdı. Onların minikləri həmin ölkəyə daxil olan ilk atlar idi. Ən yaxın məntəqəyə yetişdikdə səhabələri müxtəlif istiqamətlərə yolladı. Onlar da qənimətlər, qadın və uşaq əsirlər, davarlarla geri döndülər".*[51]

Bu, əvvəlki açıq mənalı və səhih hədislərlə ziddiyyət təşkil edir. Həmin rəvayətlər İmamın (ə) birinci dəfə Yəmənə döyüşmək üçün yollanıb geri qayıtmasının Vida həccindən əvvəl olduğunu bildirirdi. Üçüncü səfəri isə Vida həcci ilə eyni zamana təsadüf edir. Bu, hicrətin 10-cu ilinin sonuncu ayında olub. Həmin vaxt Peyğəmbər (s) onu döyüşmək üçün deyil, zəkat toplamaq üçün göndərmişdi. Xüsusilə də bu rəvayətdə çoxlu qənimətlərin, qadın və uşaq əsirlərin varlığı qeyd edilir. Bu isə yalnız

---

[50] Təqribut-təhzib, İbn Həcər, c. 2, s. 117

[51] əl-Məğazi, c. 3, s. 1079-1080

birinci səfər zamanı müsəlmanlara Yəmənin fəthi bəxş edildikdə baş verib.

Əgər fərz etsək ki, bu Xalid ibn Vəlidlə birgə yollandıqları ilk savaşdan fərqli, başqa bir yeni savaş idi, o zaman *"Onların minikləri həmin ölkəyə (yəni Yəmənə) daxil olan ilk atlar idi"* demək mümkün olmayacaq. Belə ki, müsəlman atlıları artıq bir dəfə – Yəmən fəth edilərkən oraya daxil olmuşdular. Bu, Büreydənin Mədinədə İmam Əlidən (s) Peyğəmbərə (s) şikayət etdiyi həmin savaşdır. Həmin vaxt Yəmənin əksər qəbilələri İslamı artıq qəbul etmişdilər.

B. Ötən hissədə Yəməndəki müharibənin müsəlmanlarla Məzhic qəbiləsinin arasında baş verdiyinə dair rəvayətləri qeyd etdik. Həmçinin Məzhic qəbiləsi ilə savaşın Yəməndə ilk qəzvə olduğunu da bildirdik. Belə ki, Məzhic qəbiləsinin başçılarından olan Bəni-Zübeyd qəbiləsi Yəmən əhalisinin əsasını təşkil edirdi. Onların rəvayətlərinə əsasən, Möminlərin əmirinin (ə) ilk səfərində müsəlmanlar onlarla savaşmış, qadınlarını və uşaqlarını əsir almışdılar.

C. Rəvayətlərdə Büreydənin də həmin savaşda iştirak etdiyi bildirilir. Ravi deyir: *"Qənimətlərə məsul şəxs olaraq Büreydə ibn Hüseybi təyin etdi".* Bu isə İmam Əlinin (ə) ilk səfəri ilə uzlaşır. Çünki Büreydə həmin ordunun sıralarında idi. Peyğəmbərə (s) İmam Əlidən (ə) şikayəti də məhz o etmişdi.

D. Rəvayətdə İmam Əlinin (ə) xümsü böldüyü də qeyd edilir. Bu da yenə İmamın (ə) Yəmənə ilk səfəri ilə uyğundur. Belə ki, xümsü bölmüş, cariyə onun payına düşmüş və onunla yaxınlıq etmişdi. Bəzi səhabələr isə bunu fürsət bilərək şikayətə etmişdilər.

Bütün bunlar Vaqidinin rəvayətində İmam Əlinin (ə) Yəmənə səfərləri ilə bağlı böyük qarışıqları özündə ehtiva etdiyini göstərir.

Bu rəvayətlə bağlı digər məzmunlarda iradlar da var ki, əvvəlki rəvayətlərlə bağlı müzakirəmizdə onları qeyd etdik. Rəvayətlərin ümumi məzmununu müzakirə edərkən bir daha onlara nəzər salacağıq.

2. Muqrizi Vaqidinin yuxarıda qeyd etdiyimiz rəvayətini eyni kəlmələrlə nəql edir. Lakin rəvayətin sənəd və nəql yolunu qeyd etmir.[52] Məzmun cəhətdən Vaqidinin rəvayətinə bildirdiyimiz iradlar bu rəvayətlə də bağlı öz qüvvəsindədir. Onun sənədi mürsəldir. O rəvayətə əsaslanaraq şikayətin Məkkədə edildiyini isbatlamaq mümkün deyil.

3. İbn Əsir "Peyğəmbərin (s) zəkat məmuru olaraq göndərdiyi şəxslər" başlığı altında yazır: *"Həmin il (yəni hicrətin 10-cu ili) Peyğəmbər (s) öz məmurlarını zəkat toplamaq üçün göndərdi. Mühacir ibn Əbu Üməyyə ibn Müğeyrəni Sənaya... Əli ibn Əbu Talibi Nəcrandakı zəkat və cizyələri toplamağa göndərdi. O da toplayıb geri qayıtdı və Məkkədə Vida həccində olan Peyğəmbərə (s) qoşuldu. Onunla göndərilmiş orduya isə əsgərlərindən birini başçı təyin etdi. Həmin şəxs isə əsgərlərin hər birinə bez parçadan libas geyindirdi. Məkkəyə yaxınlaşdıqda Əli onları qarşılamağa çıxdı. Bu zaman onların üzərindəki libasları gördü və çıxarmalarını əmr etdi. Əsgərlər bundan Peyğəmbərə (s) şikayət etdilər. Peyğəmbər (s) bir xütbə söyləyərək buyurdu: "Ey camaat, Əlidən şikayət etməyin! Allaha and olsun ki, o, Allah yolunda və Allah barədə ən çox qorxan və çəkinən şəxsdir".*[53]

Bu rəvayətə bir neçə cəhətdən irad bildirmək mümkündür:

A. Rəvayət mürsəldir, sənədsizdir, dəlil göstərilmək səlahiyyətinə malik deyil. Bəlkə də İbn Əsir bunu Təbərinin "Tarix"indən nəql edib. Belə ki, İbn Əsir əksər yerlərdə Təbərinin "Tarix"ində qeyd edilənlərə əsaslanıb. Kitabının müqəddiməsində yazır: *"İlk olaraq böyük alim, imam*

---

[52] İmtaul-əsma, Muqrizi, c. 2, s. 96-97

[53] əl-Kamilu fit-tarix, İbn Əsir, c. 2, s. 301

Əbu Cəfər Təbərinin kitabından başladım. Belə ki, həmin kitab hamının istinad etdiyi əsərdir. Oradakı bütün şərhləri öz kitabımda qeyd etmişəm".[54]

Təbərinin rəvayətinin mürsəl və bəzi ravilərinin zəif olduğu üçün etibarsız sayıldığını əvvəldə qeyd etmişik.

B. Bu rəvayət bizim sözlərimizi təsdiqləyir. Belə ki, İmam Əli (ə) Yəmənə döyüşmək üçün deyil, zəkat toplamaq üçün çıxmışdı. Bu isə Vaqidi və Muqrizinin rəvayətləri ilə ziddiyyət təşkil edir.

4. Əhməd "Müsnəd"də səhih sənədlə Süleyman ibn Muhəmməd ibn Kəb ibn Ücrədən, o da bibisi Zeynəb bint Kəbdən (həmin qadın Əbu Səid Xudrinin yanında idi), o da Əbu Səid Xudridən nəql edir: *"Camaat Əlidən şikayət etdi. Bunun ardınca Peyğəmbər (s) qalxıb bizə xütbə söylədi. Belə buyurduğunu eşitdim: "Ey camaat, Əlidən şikayət etməyin! Allaha and olsun ki, o, Allah yolunda və Allah barədə ən çox qorxan və çəkinən şəxsdir".*[55]

Bu hədis sənəd cəhətdən səhihdir. Həmzə Əhməd Zeyn hədisin sənədinə hökm verərkən deyir: *"Sənədi səhihdir. Abdullah ibn Əbdürrəhman ibn Müəmmər ibn Həzm Ənsari Ömər ibn Əbdüləzizin Mədinədəki qazısıdır. Hədisi Heysəmi də rəvayət edib (9/129) və barəsində susub. Hakim isə onun səhih olduğunu bildirib (3/134). Zəhəbi də onunla razılaşıb".*[56]

Bu hədisin məzmununa bir neçə irad var:

A. Bu hədisdə hadisənin Yəməndə olduğuna dəlalət edəcək hər hansı bir işarə və ya qeyd yoxdur, İmam Əlinin (ə) həmin şəhərə döyüşmək, yaxud zəkat toplamaq üçün çıxdığına da dəlalət etmir. Eləcə də rəvayətdə ordu, döyüş, əsir qadın və ya zəkatla bağlı heç bir qeyd də mövcud deyil.

B. Rəvayətdə Peyğəmbərin (s) Vida həccinə çıxması ilə bağlı heç bir qeyd yoxdur. Eləcə də İmam Əlinin (ə) və ordusunun Məkkəyə daxil

---

[54] əl-Kamilu fit-tarix, İbn Əsir, c. 1, s. 3

[55] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 10, s. 272, hədis 11756

[56] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 10, s. 272, hədis 11756

olduqlarına, Peyğəmbərlə (s) görüşdüklərinə və orada İmamdan (ə) şikayət etdiklərinə də dəlalət edəcək bir işarə mövcud deyil.

Belə olduqda, şikayətlərin Məkkədə edildiyini, Peyğəmbərin də (s) İmam Əlidən (ə) şikayətləri dəf etmək üçün "Qədir-Xum" xütbəsini söylədiyini isbatlamaq üçün bu rəvayətə necə etimad etmək və dəlil göstərmək olar?!

5. Əhməd ibn Hənbəl "Müsnəd"də yazır: *"Yaqub ibn İbrahim bizə atasından, o da Muhəmməd ibn İshaqdan, o da Aban ibn Salehdən, o da Fəzl ibn Məqil ibn Sinandan, o da Abdullah ibn Niyaz Əsləmidən, o da Əmr ibn Şas Əsləmidən (Hüseybiyyədə iştirak edənlərdən idi) nəql edir: "Əli ilə birlikdə Yəmənə yola düşdük. Yolda mənə cəfa verdi. Ona qarşı qəzəbləndim. Qayıtdıqda elə məsciddəcə ondan şikayət etdim. Bu sözlərim Peyğəmbərə (s) çatdı.*

Bir gün səhər məscidə gəldim. Əshabı Peyğəmbəri (s) dövrəyə almışdı. Mən keçib əyləşənədək mənə tərəf baxışlarını sərtləşdirdi. Sonra buyurdu: "Ey Əmr, Allaha and olsun ki, mənə əziyyət etmisən". Dedim: "Ya Peyğəmbər, sənə əziyyət etməkdən Allaha sığınıram". Buyurdu: "Bəli, kim Əlini incitsə, həqiqətən, məni incitmişdir".[57]

Bu rəvayətin də sənədi mötəbərdir. Heysəmi hədisə şərhində yazır: "*Bunu Əhməd, Təbərani ixtisarla və Bəzzar isə daha müxtəsər şəkildə nəql ediblər. Əhmədin hədisinin raviləri etibarlı (siqə) şəxslərdir".*[58]

Həmzə Əhməd Zeyn də hədislə bağlı hökmündə deyir: *"Sənədi həsəndir... Bu hədisi İbn Əbu Şeybə "əl-Fəzail"də "Əlinin fəzilətləri" bölməsində (12/75, rəqəm 21107), İbn Hibban (543, rəqəm 2202) müxtəsər şəkildə nəql ediblər. Hakim hədisin səhih olduğunu bildirib (3/122) və Zəhəbi də onunla razılaşıb".*[59]

Bu rəvayətin də məzmununa iradlar var:

---

[57] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 12, s. 392
[58] Məcməuz-zəvaid, Heysəmi, c. 9, s. 129
[59] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 12, s. 392

A. Rəvayətdə İmam Əlinin (ə) müharibə və ya zəkat toplamaq üçün yola çıxdığına dair heç bir işarə yoxdur. Əgər İmam (ə) döyüşmək üçün yollanmışdısa, o zaman bu, Yəmənə ilk səfəridir. İlk səfərin isə Vida həcci ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Əgər zəkat toplamaq üçün idisə, rəvayətdə Məkkə və ya Vida həccinə heç bir vurğu mövcud deyil.

B. Əgər Əmr ibn Şas Əsləminin İmam Əli ilə (ə) Yəmənə səfəri zəkat toplamaq üçün idisə, demək bu, İmamın (ə) Yəmənə üçüncü səfəridir. Əvvəldə də qeyd etdik ki, həmin şikayətlər Məkkədə deyil, Mədinədə edilib. Bunu Əmr ibn Şas Əsləminin özü də etiraf edir: *"Qayıtdıqda elə məsciddəcə ondan şikayət etdim".* Məsciddəki məqsədi Mədinədəki Peyğəmbər (s) məscididir. Dəlil isə həmin rəvayətin "Məcməuz-zəvaid"də Heysəmi tərəfindən nəql edilən mətnidir: *"Mədinəyə gəldikdə məsciddə ondan şikayət etdim".*[60]

Bütün bunlar Yəmənə göndərilən ordunun şikayətləri ilə bağlı istinad edilə biləcək rəvayətlərdir. Hadisələrin Vida həcci zamanı Məkkədə baş verdiyinə dair dəlillərin bir hissəsi sənəd və dəlalət baxımından etibarsızdır, bəziləri isə məzmunca etimada layiq deyil.

Bunlarla bərabər, rəvayətlərin məzmununa ümumən belə cavab vermək olar: Yəməndən qayıdan ordunun Həcc mövsümündə Məkkəyə daxil olduğunu və İmam Əlidən (ə) Peyğəmbərə (s) orada şikayət etdiklərini fərz etsək belə, deyirik:

Peyğəmbər (s) camaatın arasında xütbə söyləyərək bəzi səhabələrin İmam Əlidən (ə) olan şikayətlərini rədd etmişdi. Buyurmuşdu: *"Ey camaat, Əlidən şikayət etməyin! Allaha and olsun ki, o, Allah yolunda və Allah barədə ən çox qorxan və çəkinən şəxsdir".* Necə ki, bunu Əhməd və Hakim səhih sənədlə qeyd ediblər. Peyğəmbər (s) isə həmin andaca İmam Əliyə (ə) bəraət qazandıraraq böyümədən söz-söhbətin qarşısını alıb.

---

[60] Məcməuz-zəvaid, c. 9, s. 129

Bu xütbə ilə Qədir-Xum xütbəsinin arasında böyük zaman fasiləsi olduğu görünür. Həmin müddətin iyirmi gün olmasını da ehtimal etmək mümkündür. Belə olduqda şikayətlərlə Qədir-Xum hadisənin bir-birinə bağlayacaq amil bu rəvayətlərdə mövcud deyil. O səbəbdən də "Qədir-Xum" hədisinin sözlərində Yəmən ordusunun şikayəti ilə bağlı hər hansı bir qeyd və ya işarəni görmürük. Əgər "Qədir-Xum" xütbəsi şikayətləri rədd etmək üçün söylənmişdisə, Peyğəmbər (s) mütləq həmin şikayətlərə də toxunar, sonra isə İmam Əlinin (ə) dostluq və məhəbbəti ilə bağlı fikirləri səsləndirərdi ki, camaat bəzi səhabələrin İmam Əliyə (ə) qarşı şikayətlərinin yersiz və puç olduğunu bilsin.

Dördüncü müzakirə

Hər iki rəvayət İmam Əlinin (ə) vilayətinə dəlalət edir. Onların vəhdətini və *"Mən kimin mövlasıyamsa Əli də onun mövlasıdır"* sözlərinin Yəmən ordusunun söz-söhbəti və şikayətləri səbəbindən deyildiyini fərz etsək, öz dəlalətini yenə də qorumuş olacaq. Çünki, "Qədir-Xum" hədisi əshabın şikayətlərinə cavab xarakteri daşısa belə, İmam Əlinin (ə) imamət və xilafətinə də dəlalət edir. Belə ki, bu və ya digər məsələ həmin sözlərin səbəbidir və deyilmiş sözlərdən kənarda qalır, hər hansı bir kəlam və ya hökmlə bağlılığına mane yaratmır. Hər nə iddia olunsa da cavabı Peyğəmbərin (s) bu sözləri olacaq. Həmin səbəblərin varlığı elə yoxluğu kimidir, hədisin dəlalətində heç bir şeyi dəyişməyəcək. Belə ki, "Qədir-Xum" rəvayətinin özündə bu mənaya dəlalət edən bir ləfzi amil mövcuddur ki, o da Peyğəmbərin (s) *"Məgər mən möminlərə canlarından üstün deyiləm?"* sözləridir.

Bunu Qazi Əbdülcəbbar "əl-Muğni" kitabında da bəyan edib. Orada yazır: *"Şeyximiz Əbu Hüzeyl bu hədis*[61] *barədə deyir: "Düzgünlüyü*

[61] *"Mən kimin mövlasıyam Əli də onun mövlasıdır"* hədisi

*təsdiqləndiyi təqdirdə bu hədis dində vilayət haqqına dəlalət edir". Bəzi elm əhli isə deyir: "Bir dəstə səhabə Əliyə qəzəblənmişdi. Onun barəsində söz-söhbətlər dolaşmağa başladı. Peyğəmbər (s) də onun barəsində fitnələrin peyda olacağından narahatlıq keçirərək məqam və məhəbbətini camaata bəyan etdi". Bəziləri isə hadisənin səbəbləri barədə belə deyirlər: "Əli ilə Üsamə ibn Zeydin arasında mübahisə yaranmışdı. Möminlərin əmiri ona demişdi: "Sən bu sözləri mövlana deyirsən?" Üsamə isə: "Sən mənim mövlam deyilsən, mənim mövlam Peyğəmbərdir (s)" deyə cavab vermişdi. Peyğəmbər (s) də bu sözə cavab olaraq "Mən kimin mövlasıyamsa Əli də onun mövlasıdır" deyə buyurmuşdu. Bu sözü ilə Üsamənin mübahisəsinə son vermiş, Əlinin də özü kimi mövla məqamında olduğunu bəyan etmişdi. Bəziləri də bu cür hadisənin Zeyd ibn Harisə ilə baş verdiyini söyləmiş, lakin "*Qədir-Xum*" hadisəsinin onun ölümündən sonra baş verdiyini qeyd edərək bu iddianı inkar etmişlər.*

Hədisin[62] mənası bizim sözlərimizi təsdiqləyir. Çünki, səbəb kimi söylənən bu sözlərin hər hansı biri doğru olsa belə, xəbər həmin səbəbdən kənarda qalır, hər hansı bir kəlam və ya hökmlə bağlılığına mane yaratmır. Hər nə iddia olunsa da cavabı Peyğəmbərin (s) bu sözləri olacaq. Həmin səbəblərin varlığı elə yoxluğu kimidir. Səbəbin zikr olunması hədisin dəlalətini dəyişməyəcək".[63]

Beşinci müzakirə

"Qədir-Xum" hədisi Allahın əmrinə əsasən söylənib, onun Yəməndən qayıdan ordu ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Belə ki, İmam Əlinin (ə) imamət və xilafətinin müsəlmanlara çatdırılması əmri barədə vəhy nazil olmuşdu. Necə ki, buna əvvəldə də qeyd etdiyimiz bəzi səhih rəvayətlər də işarə edir. Onlara müxtəsər şəkildə nəzər salaq:

---

[62] Həmin hədis

[63] əl-Muğni fil-imamət, Qazi Əbdülcəbbar, c. 20, q.1, s. 154

A. İbn Əbu Hatəm öz "Təfsir"ində səhih sənədlə (səhihliyini əvvəldə qeyd etmişdik) Ətiyyə Ovfidən, o da Əbu Sədi Xudridən nəql edir: ***"Ya Peyğəmbər! Rəbbin tərəfindən sənə nazil ediləni təbliğ et"*** *ayəsi Əli ibn Əbu Talib barədə nazil oldu".*[64]

B. Sələbi "Təfsir"ində ayənin nazil olması ilə bağlı dörd yolla rəvayəti nəql edərək deyir: ***"Ya Peyğəmbər! Rəbbin tərəfindən sənə nazil ediləni təbliğ et"*** *ayəsi nazil olduqda Peyğəmbər (s) İmam Əlinin (ə) əlindən tutaraq buyurdu: "Mən kimin mövlasıyamsa Əli də onun mövlasıdır".*[65]

C. Qeyd edildiyi kimi, İbn Əsakir səhih sənədlə Əbu Hüreyrədən nəql edir: *"Zil-hiccə ayının onu səkkizinci günü oruc tutan şəxsə altmış ayın orucu yazılar. Həmin gün* Qədir-Xum *günüdür. O gün Peyğəmbər (s) Əli ibn Əbu Talibin əlindən tutaraq camaata səsləndi: "Məgər mən möminlərin ixtiyar sahibi deyiləm?" Camaat: "Bəli, ya Peyğəmbər!" deyə cavab verdikdə buyurdu: "Mən kimin mövlasıyamsa Əli də onun mövlasıdır".*

Ömər ibn Xəttab dedi: "Bəh-bəh, ey Əbu Talibin oğlu! Mənim və hər bir müsəlmanın ixtiyar sahibi oldun!"

Uca Allah bu ayəni nazil etdi: ***"Bu gün sizin dininizi tamamladım..."***

Kim Rəcəb ayının iyirmi yeddisi oruc tutarsa Uca Allah ona altmış ayın orucunu yazar. Bu, Cəbrailin (ə) Peyğəmbərə (s) peyğəmbərliklə nazil olduğu ilk gündür".[66]

Rəvayətin səhih olduğunu əvvəldə qeyd etmişik.

Deməli, Qədir-Xum hadisəsi ilahi və Qurani bir hadisədir, bunu Yəmənə göndərilən ordunun kiçik bir şikayəti ilə əlaqələndirmək insafsızlıqdır. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, səhabələrin İmam Əlidən (ə) şikayətləri dəfələrlə olub və Peyğəmbər (s) onların hər birinə anındaca cavab verib.

---

[64] Təfsir, İbn Əbu Hatəm, c. 4, s. 1127

[65] Bax: Təfsir, Sələbi, c. 4, s. 92

[66] Tarixu Bağdad, Xətib Bağdadi, c. 8, s. 289

Bundan əlavə, Peyğəmbər (s) Qədir-Xum hadisəsində şikayət məsələsini əsla qeyd etmədi. Bunu yalnız Beyhəqi və İbn Kəsir öz fikir və düşüncələrinə əsaslanıb iddia ediblər. Lakin bu iddialarına da hər hansı elmi bir dəlil və ya səbəb göstərməyiblər.

Əlhəmdulillahi Rabbil-aləmin!

Və Sallallahu əla Muhəmmədin və alihit-tahirin!